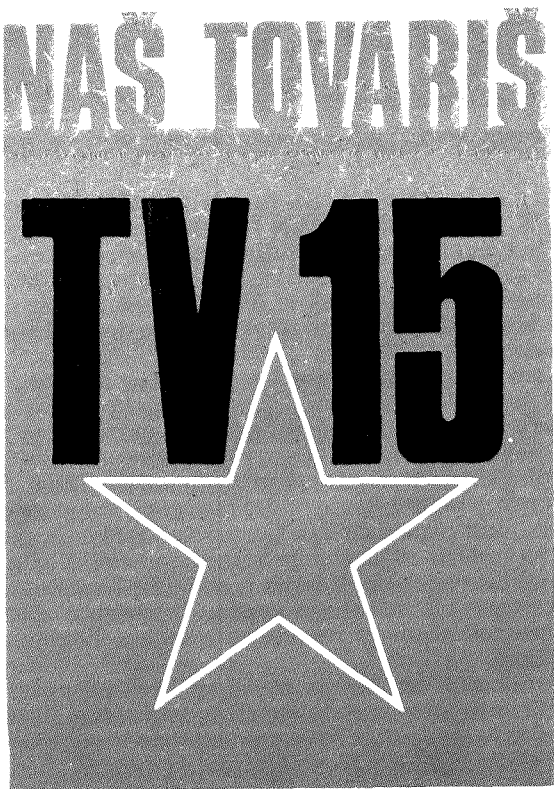

Št. 12 29. marca 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Ziva Droie Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pokojnine,
invalidnine, dodatki
stran 4

Človek je mlad, dokler
je v njem kaj volje
stran 5

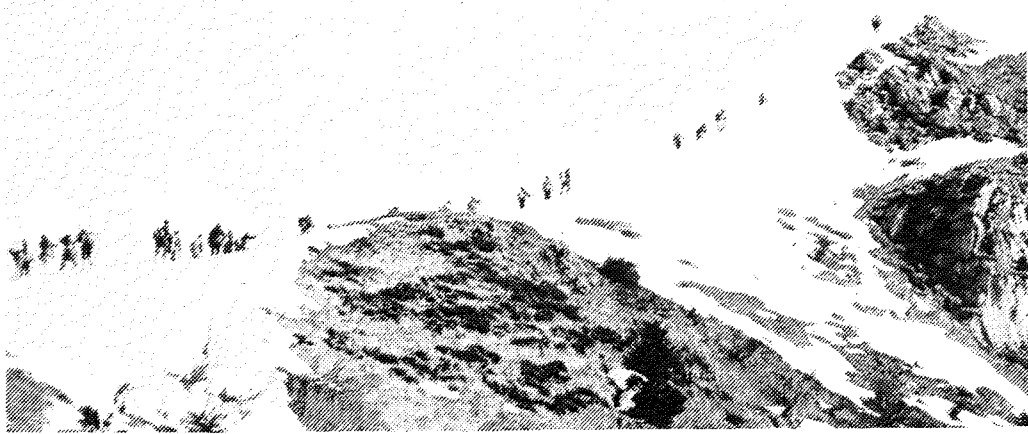
So med Stranicami in
Frankolovim samo
jablane
stran 10-11

V Beogradu: druga seja
Zveznega odbora ZZB
NOV Jugoslavije

V sredo, 28. marca je bila v Beogradu druga seja Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije; v referatu predsednika ZZB NOV Jugoslavije Koste Nadja je bila beseda o aktivnosti ZZB NOV Jugoslavije v uresničevanju sklepov 8. kongresa.

Več o tej seji bomo zapisali v prihodnji številki.

Množica na Poreznu

Že iz doline, kjer je bilo dokaj toplo, je Porezen kazal neprijazen obraz. Megla, ki jo je veter sem ter tja razpihoval, se je potem zgostila. Veter je še povečal svojo moč in sipal v obraz leden dež. Porezen je bil pokrit z visoko snežno odejo, vendar vse to ni preprečilo množici nedeljskega pohoda na Porezen. Vsako leto se ga udeleži vse večje število pohodnikov. Letošnjega pohoda se je udeležilo več sto planincev, nekdanjih borcev, mladine in drugih. Med tistimi, ki so prišli tega dne na vrh Porezna so bili tudi Viktor Avbelj, dr. Marijan Breclj, Tone Bole in dr. Miha Potočnik. Tod so se zbrali predstavniki Kosovelove brigade in gorenjskega vojnega področja, enoti ki sta na Poreznu utrpeli največ izgub. Na spominski slovesnosti ob spomeniku je zbranim spregovoril predsednik borčevske organizacije iz Cerknega, Pavle Makuc. Vod pripadnikov JLA iz Pivke je izstrelil častno salvo.

Pred 34 leti, 24. marca 1945, na Poreznu ni bilo snega. Bilo je mrzlo jutro. Nekaj pred zoro je prispelo na vrh Porezna približno 1300 borcev Kosovelove brigade in gorenjskega vojnega področja ter nekatere manjše enote. Premraženi in utrujeni so borci plegli in zaspali v nekdanjih italijanskih utrdbah. Sledil je srdit nemški napad. Ujete borce so zvezali z bodečo žico in jih odpeljali v vas Jesenica pri Cerknem, kjer so jih 97 ustrelili. V spomin na to tragedijo je bil letos že četrti spominski pohod na Porezen. Organizirata ga planinsko društvo in krajevna organizacija ZB Cerkno.

Janez Jeram

Tito - naš tovariš in prijatelj

Na pot gredo čestitke tovarišu Titu, ki vedno izraža zaupanje v mlade. Njegovo zaupanje in prepričanje sloni na boju mladih generacij v dneh sestojanuarske diktature, marčevskih protifašističnih demonstracij, narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, enotnega odpora proti informbirojevskemu pritisku, liberalističnim, etatističnim in nacionalističnim težnjam; sloni torej na mladini, ki je vedno znala slediti in zagovarjati našo skupno, revolucionarno pot razvoja bolj humane, lepše in srečnejše socialistične samouprave družbe.

V letošnjem letu si prizadevamo dati štafeti mladosti še posebno svečan prizvok. Poteka namreč v letu, ko praznujemo 60-letnico ustanovitve KPJ, organiziranih delavskih sindikatov, socialističnega ženskega gibanja, ko praznujemo 60-letnico revolucionarnega mladinskega gibanja. Dne 10. oktobra 1919 je bila ustanovljena zveza komunistične mladine Jugoslavije, torej organizacije, ki je v revolucionarni boj povedla mladino Jugoslavije in povežala boljšo prihodnost mladine s skupno borbo delavskega razreda pod vodstvom komunistične partije Jugoslavije.

V tej skupni borbi vseh naprednih organiziranih sil je bila zveza slovenske mladine, po besedah tovariša Kardelja, eden izmed najbolj učinkovitih revolucionarnih odredov. Sestavljali so jo mladi ljudje, ki so bili v obdobjih najhujšega preganjanja pripravljeni žrtvovati svoja življenja. To so bili mladi, ki so prebili vrsto let v ječah, ljudje, ki so zamenjali udobnost in varnost konformizma z borbo in žrtvami, ki jo zahteva revolucionarna zavest. Toda tudi v tistih trenutkih, ko so pojili zemljo s svojo krvjo in ko je življenje ugašalo v njihovih očeh, so ti mladi ljudje vedeli, da z istim žarom in poletom, ki jih je prežemal, stopajo na njihova mesta novi borci, revolucionarji.

Današnja slovesnost je posvečena človeku, revolucionarju, s katerim je povezano eno najbolj dramatičnih in najslavnejših obdobij naše zgodovine. Človeku, našemu tovarišu in prijatelju, ki vselej najde čas, da mladini svetuje in se z njo pogovarja. Vsak njegov nastop pomeni neprecenljivo pomoč, da se lahko mladi lotimo tistih nalog, ki so najpomembnejše in poiščemo tiste poti za njihovo uresničitev, ki so najbolj učinkovite.

Boris Bavdek ob odhodu zvezne štafete mladosti z Raven na Koroškem, 25. marca 1979)

Lojzeta se dobro spominjam

Odmev na »Kdo se spominja Lojzeta Mivška-Rudija«, TV-15

V TV-15 sem prebral sestavek Vike Ambrožičeve iz Hrušice pri Jesenicah pod naslovom »Kdo se spominja Lojzeta Mivška-Rudija«; predno o njem kaj več napišem, naj povem, da smo ga že pred kakšnimi sedmimi leti iskali prav preko TV-15, toda žal, brez uspeha.

Lojzeta se dobro spominjam, saj sva doma iz iste vasi in tudi istega letnika.

Bilo je nekje maja, ko je stopil med dolomitske partizane; v četiri bataljon Krimskega odreda, kot se je takrat imenovala ta enota (predno so ustanovili Dolomitski odred). Bili smo na Babnem zobu, tako se imenuje tisti kraj poleg Babne gore. Zdaj ne vem točno, iz kakšnih razlogov je bila odrejena skupina kakih petnajstih partizanov, da krene na Gorenjsko. Tako se je med drugimi tudi Lojze poslovil od nas. Ko sem po kapitulaciji Italije odšel v brigado Franceta Prešerna in bil v njej skoraj do osvoboditve, sem večkrat poizvedoval za njim, a brez uspeha. Zdaj ne vem, koliko je resnice od tistega, kar sem slišal od starih »prešernovcev«, ki so pripovedovali, da se spominjajo nekega Robija. Nekateri so celo trdili, da je bil pomočnik komisarja brigade in da je takrat na Žirovskem vrhu, ko se je brigada julija zapletla v težke boje z Nemci, padel. Lojze je dobil ime Robi že prve dni ko je prišel k partizanom. Rudi je bil njegov brat, ki je padel v začetku avgusta dvainštiridesetega leta – kot navaja tudi avtorica članka. Zato zagotovo vem, da Lojze ni nosil bratovo ime. Po fotografiji, ki je objavljena v časniku, ga bo morda kdo le spoznal in pomagal ugotoviti, kaj se je z njim zgodilo.

KAREL LESKOVEC
Na Jami 3
Ljubljana

Iskrene čestitke ob jubileju

Marija in Angel Kosovel sta nosilca partizanske spomenice

Aktivistom in upokojencem v Luciji je v posebno zadovoljstvo, da se spomnimo jubileja oseb, kakršna sta Marija in Angel Kosovel, ki sta za dobrobit delavskega razreda mnogo storila, pretrpela. Njun boj se je začel že v dneh fašistične Italije, se nadaljeval v stari Jugoslaviji in tudi med narodnoosvobodilnim bojem sta bila vedno v prvih vrstah. Nič manjši ni njun prispevek k povojni socialistični graditvi.

Marija in Angel Kosovel sta nosilca partizanske spomenice.

Šele pred dvema leti sta se zaradi lažjega premagovanja starostnih bolezni preselila v Lucijo, a ju je bilo kaj kmalu opaziti v družbenopolitičnem življenju kraja.

V njuni življenji pa je vraščeno nešteto dogodkov, trpljenja;

Oba zakonca sta primorska rojaka iz bližnje okolice Trsta.

Tako je tovarišica Marija rojena 19. 12. 1903 v vasi Ricmanje pri Trstu in z delavskim razredom je bila povezana celotna družina. Sama je že kot petindvajsetletna zaradi naprednih misli v družini okusila zapore nekdanjega fašističnega režima v Italiji. Njen brat Peter se je kot mlad fant vključil v vrste španskih borcev in v Španiji tudi padel. Drugi brat Gašper je padel kot partizan narodnoosvobodilnega boja. Sama Marija se je pred fašističnim nasiljem ilegalno umaknila iz okolice Trsta v Jugoslavijo in se naselila v predmestju Ljubljane.

Prav tako kot njegovo ženo Marijo, je tudi Kosovel Angela vezala ista usoda – usoda mladega naprednega primorskega rojaka, ki je že kot učenec mizarskega

poklica začel sodelovati z naprednimi organizacijami na Primorskem. Rojen je bil 16. januarja 1909 v Brniku. Glede na njegovo aktivno delovanje v naprednih organizacijah in zaradi fašističnega pritiska, tudi njemu ni kazalo drugega, kot da je prestopil staro italijansko-jugoslovansko mejo in se naselil v sami okolici Ljubljane. Tudi razmere v stari Jugoslaviji so bile za naprednega človeka težke, saj si je kot mizarski pomočnik moral večkrat iskati zaposlitve pri različnih mojstrih, podjetjih.

Usoda je namenila, da sta se z Marijo spoznala in se tudi v letu 1934 poročila. Oba sta bila prežeta z napredno mislijo in sta svoje delo s skupnimi močmi še bolj organizirano in še z večjo odgovornostjo nadaljevala.

Tako so ju že leta 1935 spoznali za človeka, katerim vodstvo partije v Ljubljani lahko zaupa najodgovornejše naloge. V njunem stanovanju so bili med drugimi sestanki okrožnega komiteja KPS za Ljubljano v Novih Jaršah! Pri njih so se sestajali: Tone Dolinšek, Angelca Očepek, Andrej Kumer, Sergej Kraigher, Boris Kraigher in drugi. Njihova družina je postajala iz dneva v dan bolj vključena v same dogodke in aktivnost partijskih forumov. Zato se je morala zaradi previdnosti večkrat seliti in menjati stanovanja. Tako so se leta 1938 preselili na Rakovo Jelšo. Tudi semkaj so prihajali ilegalci, tudi tukaj so bili sestanki okrožnega komiteja. Pa ne le to! Tu so bili stroji... tehnika za izdelovanje propagandnega gradiva.

Ko so spet vzbudili pozornost, so se Kosovelovi leta 1940 preselili na Tržaško cesto.

Marija in Angel Kosovel

In osamljenih bi bilo manj

Vsak dan nas je manj. V skupnostih, v katerih živimo, še aktivno sodelujemo, čeprav smo ostareli in bolehn. Naše delo tudi upoštevajo. Ponekod se borci redno ali pogosteje sestajajo in oživljajo spomine na dni boja za svobodo. Seznanjajo se z novostmi, ki jih prinaša naše glasilo in zvedo, kaj se dogaja znotraj združenja borcev.

Vendar ni povsod tako! Na deželi, predvsem pa zaselkih, žive mnogi člani borčevskih organizacij, ki so osamljeni... Enkrat na leto zbori ali konference članov. To je vse, kar imajo. Večkrat bi se morali sestajati, ne le kadar je treba menjati predsednika. Bolje bi se morali poznati. Potem se ne bi dogajalo, da nekateri borci ne vedo, kaj je z borčevskim zdravstvenim varstvom, kje so dispanzerji in podobno. In osamljenih bi bilo manj.

Res je, da bi se morali borci sami zanimati za socialno in zdravstveno varstvo, vendar bi tudi krajevne organizacije (seveda tam, kjer tega ne delajo!) morale bolj skrbeti za obveščenost in družabno življenje svojih članov. Mi ne moremo slediti napredku in spremembam, ker je nezdravo, če se predajamo mrtvili – da ne govorim o tem, da naši družbi še vedno lahko veliko prispevamo.

ALOJZ STAJNKO
Ljubljanska 66
Rače

Konec junija 1941 je bila že vsa družina aktivno vključena v delo osvobodilne fronte. Pod vodstvom Angela je bila organizirana tudi mizarska delavnica, v kateri so začeli izdelovati različne izdelke in predmete za potrebe osvobodilne fronte. Ta delavnica je bila na Brdu... Kdo bi lahko vse zapisal, kaj se je dogajalo pri Kosovelovih!

Razmere so postajale vse bolj težavne in tovariš Kosovel se je moral umakniti z dosedanjega področja dela. Zato je jeseni leta 1942 odšel k partizanom v Dolomitski odred.

Kot v ilegalnem delu same Ljubljane, so mu bili tudi v partizanskih enotah takoj dodelili odgovorne naloge, predvsem, kot organizatorju postavitve različnih postojank za vodilne organizacije narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem. V bojih je sodeloval kot komisar na področju Trnovskega gozda, Vojskega... skupaj s komandantom in narodnim herojem Tonetom Ferjančičem.

Po osvoboditvi sta Marija in Angel Kosovel opravljala različne odgovorne dolžnosti v družbenopolitičnem življenju v Ljubljani; po upokojitvi sta se preselila med svoje rojake v Novo Gorico.

Zdaj ste med nami v Luciji! Čeprav sta že v letih, saj sta praznovala sedemdeset in petinsedemdeset let življenja, sta po svoji energiji in volji do dela še vedno ostala mlada, aktivna. Želimo jima še veliko zdravih in srečnih let – da bi z živo besedo prenašala velike življenjske izkušnje na mlade rodove.

KRAJEVNI ODBOR UPOKOJENCEV
Lucija – Piran

Nekaj predlogov, nasvetov

Časopis TV-15 je prijeten in rada ga prebiram

Včasih sem bila vaša priložnostna dopisovalka, zdaj sem samo še vaša stara naročnica. Časopis je prijeten in rada ga prebiram!

Tako sem v predzadnji številki lanskega leta z velikim veseljem prebrala vso stran o srečanju nekdanjih skojevcev – tečajnikov. Vesela sem bila fotografije, na kateri sem tudi sama spoznala tovariša profesorja, upravnika takratne šole v Beli krajini, pisatelja Godino. Vesela bom, če bodo organizirali tudi srečanja obiskovalcev drugih tečajev, saj bo tako prišel na vrsto tudi deseti, ki sem ga obiskovala. Prav tako sem se razveselila članka Vere Moretti jeve iz Ljubljane, ki je v prvi februarški številki zelo pristržno pisala o omenjenem srečanju skojevcev. V isti številki je Milena Bac-Bokša pod naslovom »Skojevci spet aktivni« napisala članek, v katerem poziva, naj bi se nekdanji skojevci spet zbrali in čim več napisali o delovanju mladine med vojno.

Res je že zadnji čas, da resno pristopimo k delu.

Pred kratkim sem med starimi pismi našla tudi tole: »Dne 25. aprila 1955 ob 9. uri zjutraj bo sestanek mladinskih aktivistov za Primorsko v Novi Gorici. Pridi na ta sestanek, kjer se bomo dogovorili o zbiranju gradiva za zbornik o delovanju primorske mladine med narodnoosvobodilnim bojem.« Podpisana je bila Alenka Nedog. Na omenjenem sestanku pred štiriindvajsetimi leti sem bila tudi jaz. Kako sem bila vesela, ko sem se srečala s tovarišicami in tovariši, s katerimi smo preživeli toliko lepih in žalostnih trenutkov! Sestanek sta vodila Alenka Nedog in Lado Pohar-Damjan. Že takrat je bilo zbranih precej prispevkov in tudi fotografij. Na žalost je moral tovariš Pohar za nekaj let odpotovati službeno v tujino in sedaj že pokojna Alenka Nedogova verjetno ni mogla sama nadaljevati začete akcije, pa je mladinski zbornik splaval po vodi.

Upam, da bo sedaj več sreče in da bo akcija le stekla.

Še nekaj: verjetno nisem edina, ki v našem časniku pogrešam rubriko »zdravniški nasveti«. Vsak dan smo starejši in bolehnji so naše vse bolj zveste spremljevalke in – če že ustanavljamo borčevske ambulante, zakaj borčevski list ne bi imel takšne rubrike. Prav gotovo vam ne bo težko dobiti partizanskega zdravnika v pokoju, ki bi bil pripravljen odgovarjati na vprašanja o zdravljenju, zdravju.

Glede novih naročnikov pa še enkrat predlagam, naj bi bil vsak član borčevske organizacije tudi naročnik TV-15.

Lepo pozdravljeni in brez zamere!

VIDA KLATZER
Pahorjeva 10
p. Koper

Na minuli 3. seji Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je bil sprejet akcijski program ZZB NOV Slovenije in s tem podana tudi še zadnja pritrditev obsežnim pripravam tega delovnega načrta borčevske organizacije za to in naslednja leta. Vsekakor so priprave na letošnji akcijski program potekale nekoliko dlje in širše tudi zato, ker so borci vključili v program svoje aktivnosti in neposrednega dela vsa tista področja dejavnosti, za katera so se izrekli že na zveznem kongresu v Budvi ter seveda tista, ki jim jih je naložil 11. kongres ZKJ.

Iz razprave, ki je potekala ob osmih točkah dnevnega reda, je bilo razbrati predvsem to, da so bila gradiva izredno skrbno pripravljena ter je bilo zajeto vanje vse bistveno, o čemer so se borci v svojih vrstah dogovarjali – ne le o vprašanih znotraj te družbenopolitične organizacije, ampak resnično o vprašanih razvoja in napredka vse naše družbe in v duhu prizadevanj skupne fronte vseh naprednih socialističnih sil, združenih v Socialistično zvezo delovnega ljudstva Slovenije. Pri tem pa bi borci ne izvenili revolucionarno kakor so, če ne bi na vsakem koraku opozarjali na bistvene pridobitve naše revolucije in na konkretne rezultate, ki jih je usmeritev in graditev naše družbe že izkazala.

Preden so prešli k nalogam iz dnevnega reda, je predsednik ZZB NOV Slovenije tovariš Janez Vipotnik vsem zbranim

S 3. seje Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Steber trdnosti našega sistema

še enkrat spregovoril o pomenu in izjemnosti osebnosti Edvarda Kardelja ter med drugim tudi dejal: »Zveza združenj borcev je z njim izgubila zvestega člana, voditelja in pokrovitelja.«

« Naša organizacija mu je bila posebej pri srcu. Nedolgo pred smrtjo, ko smo ga obiskali, nam je svetoval, naj zvesto vključujemo Zvezo borcev v vse politično gibanje družbe. »Zveza borcev«, je dejal, »mora imeti svoja stališča o vsakem bistvenem vprašanju našega razvoja, zato, ker je resna politična sila, z izrednim ugledom in pomemben steber trdnosti našega sistema. Če se ne boste vključevali v osnovna politična vprašanja razvoja,« nam je rekel, »boste le še veteranska organizacija, obrnjena sama vase in zaposlena s svojimi lastnimi specifičnimi nalogami.«

Člani republiškega odbora so spomin tovariša Kardelja počastili z enominutnim molkom

Po sprejetju zapisnika z zadnje seje je predlog akcijskega programa RO ZZB NOV Slovenije v strnjeni obliki orisal tovariš Marjan Lenarčič, nato pa

se je razvila živahna razprava. V njej so razpravljali opozorili na nekatere podrobnosti, ki bi jih bilo še potrebno vnesti v besedilo. Tako so si bili

Sredstva za rekreacijo upokojencev v letu 1979

Sredstva, ki so letos namenjena rekreaciji upokojencev (oblikujejo se v višini 1,5 odstotka od planiranih odhodkov za pokojnine in varstveni dodatek v letu 1979) znašajo 168,9 milijonov din.

Ta sredstva pa so po sklepu skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji razdeljena takole:

14,7 milijona je namenjeno za enkratni letni prispevek za rekreacijo upokojencev (650 din na upokojenca), za opravljanje dejavnosti in pospeševanje rekreacije upokojencev je namenjenih Zvezi društev upokojencev Slovenije 8,4 milijona din, humanitarnim organizacijam invalidov pa 2,1 milijona din. Za izgradnjo počitniškega doma za upokojence v Izoli je namenjenih 16,7 milijona din.

Enkratni letni prispevek pripada tistim uživalcem pokojnine, oskrbnine in začasnega nadomestila, katerim so eno do teh popravk začeli izplačevati najkasneje do vključno 1. junija 1979. Način, pogoje in roke izplačila zneskov (po 2. in 3. točki, oziroma alineji Sklepa o razporeditvi sredstev za rekreacijo upokojencev v letu 1979) pa določa izvršilni odbor skupščine skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

(po Ur. l. SRS 9/79)

edini, da je potrebno vnesti v akcijski program oceno dela in delovanja aktivov ZB v združenem delu in zavzeti do njih stališča; v okviru zadanih nalog naj bi tudi komisija za nagrade vstaje pripravila poročilo o svojem, sedaj že desetletnem, delu, pravtako pa je bila sprejeta pobuda za ustanovitev »Male knjižnice NOV in POS in male knjižnice „Polet“, ki naj bi bili vez med literaturo in pisanjem o NOB kakor je doslej že utečeno, ter širšimi potrebami po popularizaciji in širjenju revolucionarnih tradicij. Te knjižnice naj bi bile kratke in zgoščeni izvlečki že izdanih obširnejših del, pri tistih pa, ki so v obsežnejši obliki šele v delu ali načrtovana, bi bile lahko tudi začetno delo z zbiranjem podatkov. Te male knjižnice bi lahko v primernih priredbah in prevodih služile tudi za predstavitev narodnoosvobodilnega boja turistom.«

Tovarišica Dragica Rometova je opozorila na letošnje »mednarodno leto

otroka« in se zavzela, da se tudi naloge s tega področja vnesejo v akcijski program, s čimer bi tudi borčevska organizacija v okviru svojih moči prispevala k tej akciji.

Vse zgoraj naštetih predloge iz razprave so člani RO ZZB NOV Slovenije sprejeli in jih bodo dodatno vključili kot naloge v svoj akcijski program.

Potem, ko so člani RO ZZB NOV Slovenije akcijski program tega organa sprejeli, je tovariš Vipotnik dejal, da je sedaj pač najnujnejše, da se tega programa tudi dejansko lotijo ter da lahko občinski odbori ZZB NOV na podlagi tega programa oblikujejo tudi svoje programe.

Naslednja točka dnevnega reda je veljala vsebinski zasnovi »TV 15« in ukrepom za njegovo normalno izhajanje. Besedilo, ki so ga člani republiškega odbora prejeli z gradivom, je bilo obsežno in pregledno ter so ga v nespremenjeni obliki sprejeli.

V četrti točki dnevnega reda je RO ZZB NOV obravnaval in ustanovil statutarno komisijo RO ZZB NOV, katere delo bo pri pripravi sprememb in dopolnitev Statuta ZZB NOV Slovenije (na osnovi novega zveznega statuta). Sprejet je bil tudi zaključni račun Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za leto 1978 in investicijski program o dograditvi zdravstvenorekreacijskega centra za vojaške invalide in udeležence NOV v Strunjanu.

B. Ž. J.

O reševanju problematike borcev in VI v kranjski občini v letu 1978

Spremembe in dopolnitve prinesle izboljšanje

Kranjski borci so lahko z lanskim letom kar zadovoljni. Tako ugotavlja v svojem poročilu o reševanju problematike udeležencev NOV in VI komisija za zadeve udeležencev NOV in vojaških invalidov pri izvršnem svetu skupščine občine Kranj.

Na podlagi novih predpisov in sprememb zakonov s tega področja se je bistveno izboljšal sistem socialnega varstva udeležencev NOV in drugih vojn ter družin padlih borcev. Poleg teh širše veljavnih pravnih aktov pa je tudi skupščina občine Kranj v letu 1978 sprejela pomembna predpisa: odlok o priznavalninah ter družbeni dogovor o varstvu, urejanju, vzdrževanju in postavljanju spomenikov, spominskih plošč ter drugih obeležij iz obdobja socialistične revolucije, o urejanju grobišč in grobov borcev ter o poimenovanjih na območju občine Kranj.

V občini Kranj živi 2318 borcev s priznано posebno dobo v dvojnem trajanju, 2184 udeležencev NOV s priznano posebno dobo v dejanskem trajanju in družinskih članov umrlih udeležencev NOV, ki tudi uživajo določene pravice ter 302 vojaška invalida in 299 družinskih invalidskih upravičencev. V minulemu letu je veljala tem borcev skrb tako na socialnem kot na zdravstvenem področju. Priznavalnine so urejali po določenih družbenega dogovora (med slovenskimi občinami). Tako je prejemale stalno priznavalnino 183 udeležencev NOV, enkratno, oziroma občasno 116 upravičencev, 39 upravičencem je bil dodeljen 100

odstotni regres za koristno zdravljenje, poleg tega pa je bilo iz sredstev za priznavalnine v letu 1978 dodeljenih 56.000 din za zdravljenje borcev v Domu vojaških vojni invalidov v Strunjanu; ta sredstva so zadoščala za 10-dnevno zdravljenje štiridesetih upravičencev. Delček sredstev pa so namenili tudi za obiske bolnih borcev.

Kar zadeva zdravstveno varstvo udeležencev NOV, deluje v Kranju dispanzer za borce (ta je »živ« že od leta 1975). V lanskem letu pa je ta dispanzer postal samostojna strokovna enota v okviru zdravstvenega doma Kranj. Je nosilec zdravstvenega varstva borcev NOV v občini Kranj pa tudi borcev, ki živijo v zamejstvu (koroški borci). V letu 1978 se je od skupnega števila borcev v občini Kranj zdravilo v dispanzerju za borce kar 50 odstotkov le teh. Poleg zvišanega števila obiskov pa velja omeniti še izboljšano opremljenost tega dispanzerja, saj je bil lani pridobljen nov EKG aparat s sredstvi, ki jih je zagotovila skupščina občine Kranj. Ne gre pozabiti tudi, da deluje v okviru tega dispanzerja zobna ambulanta, s katere ustanovitvijo se je za borce izredno skrajšala čakalna doba. Za njeno še boljše delo pa bo potrebno zagotoviti čimprej stalno ordinacijo. Kranjski borci pa so poleg omenjene borčevske ambulante zadovoljni tudi z delom v ambulantah večjih delovnih organizacij (Iskri, Savi, Tekstilindusu, Planiki in Ibiju).

V lanskem letu so kranjski borci (z izproračuna

kranjske občine zagotovljenimi sredstvi) odhajali tudi v zdravilišča. Zagotovljeni znesek je zadoščal za zdravljenje 18 borcev po 21 dni, medicinske storitve zanje pa je prispevala Regionalna zdravstvena skupnost Kranj. Na podlagi določil sporazuma... iz enotnega zdravstvenega varstva pa je bilo na zdravljenju 58 borcev...

Stanovanjsko problematiko borcev v Kranju že rešujejo z dogovorom s samoupravno stanovanjsko skupnostjo in komisijo za zadeve udeležencev NOV in VI. Njihova skrb v lanskem letu je bila enakomerno in potrebam sorazmerno namenjena tudi zaposlenim borcev, borcev za severno mejo in drugim borcev, vojaškim invalidom in družinam padlih borcev ter posebej – varstvu spomenikov NOV, grobišč in grobov borcev.

Kranjski borci pa kljub kar dobri podobi lanskim urejanj borčevskih vprašanj natančno vedo, kje je bilo še premalo storjenega in, kje še ni bilo objektivnih pogojev za korenitejšo urejanje. Tu so samupravne skupnosti, kjer bo treba ustanoviti posebna delovna telesa, tu je zdravstvena služba, ki jo bo treba izpopolnjevati (prostorsko primerno rešiti), tu je še nadaljnje izpolnjevanje družbenega dogovora o priznavalninah, in tu so še osamelci ter ostareli borci...

Dela torej tudi vnaprej ne bo zmanjkalo.

B. Ž. J.

Pokojnine, invalidnine, dodatki v letu 1979

Kakor vsako leto se tudi letos usklajujejo redni mesečni prejemki pokojnin, invalidnin in nekaterih dodatkov v skladu z lanskoletnimi poprečnimi osebnimi dohodki. Valorizacija teh prejemkov se izvrši potem, ko so izračunani in znani podatki o poprečnih osebnih dohodkih v minulem letu v SR Sloveniji in v SFR Jugoslaviji.

Uskladitev pokojnin

Po uradnih statističnih podatkih so se povečali povprečni osebni dohodki v letu 1978 nasproti letu 1977 za 21,9 odst. Ker so bile pokojnine že akontativno povečane 1. 7. 1978 v povprečju za 7 odst. in 1. 1. 1979 za 12 odst., se tako povečane pokojnine povečajo še za 1,8 odst.

Povečajo se vse pokojnine, pri katerih se za izračun pokojninske osnove ni upošteval osebni dohodek iz leta 1978.

Pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943, oziroma do 13. 10. 1943, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove, se s 1. 1. 1979 na novo odmerijo od pokojninske osnove, ki je enaka poprečnemu osebnemu dohodku delavcev v SR Sloveniji v preteklem letu, povečanemu za 17,6 odst., to je od zneska 6.941,93 dinarjev.

Pokojnine z varstvenim dodatkom se povečajo tako, da se poveča znesek pokojnine, varstveni dodatek pa nanovo odmeri od mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, določenega za leto 1979.

Pokojnine z varstvenim dodatkom, pri katerih je za izračun pokojninske osnove upoštevan osebni dohodek iz leta 1978, se ne povečajo, temveč se varstveni dodatek na novo odmeri od mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, določenega za leto 1979.

Po tem sklepu usklajene pokojnine gredo upokojencem od 1. januarja 1979.

O mejnem znesku najnižjih pokojninskih prejemkov

Mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov znaša od 1. januarja 1979 dalje 2900 din.

(Po podatkih iz Uradnega lista SRS št. 9/1979)

O znesku osebne in družinske invalidnine, ortopedskega dodatka in dodatka za postrežbo in tujo pomoč v letu 1979

Na podlagi drugega odstavka 39. člena zakona o vojaških invalidih (Uradni list SFRJ št. 39/77) je izdal predsednik Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov posebno odredbo, ki ureja v naslovu našete invalidnine in dodatke.

Osebna in družinska invalidnina ter ortopedski dodatek se začeni s 1. januarjem 1979 povečajo za 21 odst. in znašajo tako povečani mesečno:

1. Osebna invalidnina:

1. skupina	7.694 din
2. skupina	5.576 din
3. skupina	4.218 din
4. skupina	3.115 din
5. skupina	2.220 din
6. skupina	1.375 din
7. skupina	930 din
8. skupina	448 din
9. skupina	335 din
10. skupina	226 din

2. družinska invalidnina:

- a) za enega družinskega člana 501 dinar,
- b) za vsakega nadaljnjega družinskega člana, ki je soupravičenec do invalidnine 250 din in
- c) povečana družinska invalidnina (po 30. členu zakona o vojaških invalidih) 1.336 din.

3. ortopedski dodatek:

- a) za telesno okvaro 1. stopnje 2.226 din,
- b) za telesno okvaro 2. stopnje 1.699 din,
- c) za telesno okvaro 3. stopnje 1.094 din,
- d) za telesno okvaro 4. stopnje 529 din.

4. dodatek za postrežbo in tujo pomoč znaša od 1. januarja 1979 mesečno.

- 1. vojaškemu invalidu razvrščenemu v prvo stopnjo dodatka – 6.597 din
- 2. v. i. razvrščenemu v drugo stopnjo dodatka – 5.075 din
- 3. v. i. razvrščenemu v tretjo stopnjo dodatka – 3.552 din.

O povečanem mesečnem osebnem dohodku v SFRJ v letu 1978

Na podlagi 1. odstavka 23. člena zakona o temeljnih pravicah imetnikov »Partizanske spomenice 1941« (Ur. l. SFRJ št. 39/1977) in prvega odstavka 24. člena zakona o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 (Ur. l. SFRJ 39/77) izdaja Zvezni komitej za vprašanja borcev in vojaških invalidov odredbo o poprečnem mesečnem osebnem dohodku v SFRJ v letu 1978:

- 1. povprečni mesečni osebni dohodek v SFR Jugoslaviji v letu 1978 znaša 5.075 din.
- 2. Znesek iz prve točke te odredbe povečan za 6 odstotkov znaša 5.380 din in je tako izračunan podlagi za odmero pokojninskega dodatka in stalnega mesečnega denarnega prejemka za leto 1979 po zakonu o temeljnih pravicah imetnikov »Partizanske spomenice 1941« in zakona o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939. (Povzeto po Ur. l. SFRJ 11/1979.)

Enak postopek in enako odmerjena je tudi osnova za pokojninski dodatek in redne mesečne prejemke za leto 1979 po zakonu o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja, prav tako pa je izšla odredba, po kateri je osnova za odmero dodatka za borce v letu 1979 **5.380 din**, kar je tudi v skladu z 4. odstavkom tretjega člena zakona o dodatku za borce.

(povzeto po Ur. l. SFRJ 11 1979)

Uspešno dveletno delo domžalske organizacije ZB NOV

Uveljavljanje delegatskega sistema

Kaže, da so z dveletnim delom v različnih smereh dejavnosti domžalski borci zadovoljni. Tako je bilo slišati na letni konferenci, ki je bila 17. marca 1979 v tamkajšnji kinodvorani.

Najnujnejša trenutna naloga v njihovem delu je sodelovanje pri izvedbi referenduma za že tretji samoprispevek za izgradnjo šol v občini Domžale; ta bo 8. aprila tega leta in je za to »naloga prve vrste«. Zbrani borci na redni letni konferenci so si ob tej priložnosti ogledali tudi film o uspehu dveh predhodnih referendumov, o programu iz tretjega samoprispeljka pa jim je spregovoril predsednik Skupščine občine Domžale Jernej Lenič. Borci so svoje odobravanje izkazali zelo konkretno, saj jih bo neposredno sodelovalo v volilnih komisijah in ostalih organih kar 40.

Obenem z referendumom za samoprispevek bodo občani tudi odločili, ali žele kot doslej imeti le eno krajevno skupnost, ali pa bi morda lahko »teritorij« razdelili v tri KS. Doslejšnja KS je velika in za uspešno samoupravljanje preobsežna. Razmeram in (morda) novi organiziranosti pa se bo morala prilagajati tudi borčevska organizacija. Oblika, ki so jo za svojo novo organiziranost izglasovali borci, ustreza vsaki od predvidenih možnosti in bo zagotavljala tudi uspešnejše delo na terenu. Njihova organizacija bo namreč formirala tri pododbore.

Predsednik domžalskega združenja borcev Albin Pavlin je predlagal, da bi se VVZ Domžale poimenoval po tamkajšnji junakinji in borki Stani Varšek-Liji, ki je junaško padla v zadnjih dneh pred osvoboditvijo. Predlog je bil soglasno sprejet in tako sprožen postopek za poimenovanje.

Ob pregledu aktivnosti borcev v družbenem in političnem življenju je bila podoba le tega zelo dobra. V delegacijah KS deluje 75 članov, uspešno je sodelovanje s SZDL, v družbenopolitičnem zboru občine deluje 5 članov, v Zboru združenega dela pa 11. V skupščinskih komisijah in komisijah Izvršnega sveta občine deluje 21 borcev. V občinskem odboru ZB NOV jih je zastopanih 30, v socialistični zvezi pa 28. Naštevaje nekaterih podatkov pač, ki nazorno pričajo o zagnanosti in resničnem vključevanju borcev na vsa področja družbenega življanja.

Odbor ZB Domžale je v minulih dveh letih tudi drugače uspešno delal, z njim pa tudi vse štiri komisije. V dveh letih so obiskali na domu preko 200 soborcev-bolnikov in slavlencev, sodelovali s šolami in vrtci, pri organiziranju pohodnih enot, kurirčkov pošti, Titovi štafeti, pri obrambnih dnevih in seveda pri vzdrževanju pa tudi odkrivanju spominskih obeležij iz NOB.

Na organizirane izlete in tovariška srečanja je v času dveh let odhajalo 458 borcev in njihovih družinskih članov, pri jamarskem domu na Gorjušah pa je bilo nepozabno srečanje več kot 150 borcev.

Vrsta uspehov, vrsta opravljenih nalog. Med njimi tudi uspešno izdana knjiga »Pomniki revolucionarnega delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja v domžalski občini«, ki so jo napisali in uredili dr. Miro Stiplovšek, Franc Avbelj-Lojko in profesor Ivan Vidali.

Po plodni razpravi (v njej je bilo precej besed o podružbljanju skrbi za borce) so se borci razšli v prepričanju, da bodo kot doslej, svoje delo uspešno opravljali.

Stane Grilj

Pod Kojco je doma skromno in optimizma polno življenje

Človek je mlad, dokler je v njem kaj volje

Cerkno, Šentviška gora, Grahovo, Porezen – nekako na sredini ždi vas Bukovo. Prav cesta, ki se vzpne nad Reko nedaleč od Želina, gre najbolj strmo v breg. Dobro vzdrževana smukne skozi Zabše in Kojco, iz Bukovega v Zakojco ali v dolino reke Bače.

Tistega dne je bil marec tik pred svojo polovico. Sneg je rinil v dež. Domačije so bile sive in objokane. Na nekaterih se še vedno poznajo odtisi potreznih zob.

★

Bukovo. Staro in betezno pa očitno popravljen, se meša z novim. Razgledujem se na nekakšnem trgu pred imenitno hišo. V njej je gostilna, nekdanja privatna in to se ji spet obeta, pa trgovina. V njej naj bi bili tudi možje, s katerimi sem se tega dne nameril sukati besede. Ne le iz Bukovega, tudi iz drugih zaselkov ter vasi da bodo prišli, so mi rekli.

Pred vrati v gostilno stoji prileten mož. Obraca se dobro spominjam. Namerje se in reče: »Lepo, da ste prišli!« Mimogrede mi omeni, kako sva se pred leti peljala iz te vasi v Jesenico, od koder smo jo mahnili še naprej na Porezen. In se spomnim; Franc Mavrič je, nekdanji borec Vojkove enote in orožar v devetem korpusu. Tod pa je že dolgo vrsto let predsednik borčevske organizacije.

V točilnici, prijetno urejeni pa neprijetno mrzli, sedijo za mizo možje. »Do nekakšnega nesporazuma je prišlo. Zbralo se nas je manj kot smo načrtovali,« je še rekel Franc. Gledam obraze. Kljub letom, ki tičijo za njimi, saj imajo nekateri sedemdeset in več je moč čutiti vedrino. V njihovih pogledih je kanček nelagodnosti. Včasih je človek razpet med hoteljem in nemočjo; boji se, da svojih občutkov ne bo znal prav povedati...

Okusili so zvrhano mero siromaštva

Beležim osnovne podatke. V krajevni skupnosti Bukovo je 76 hišnih števil, pa približno 400 prebivalcev. Pravijo, da jih je bilo pred vojno skoraj dvesto več. Tudi trdijo, da je bilo več

in revščine, ki je pri nas po vojni izgubila domovinsko pravico. Nekdaj se je bilo treba boriti z zemljo v strmih bregeh, če si hotel preživeti, zdaj skoraj ni hiše, iz katere bi ne bil kdo zaposlen. Na delo se vozijo v Novo Gorico, na Jesenice in v Eto v Cerknem. Sestkrat dnevno sopiha po tukajšnjih strminah avtobus z delavci in otroki in tistimi, ki morajo po opravkih v dolino.

Mladi pravijo, da je v dolini več življenja, v njihovih vaseh pa več svetlobe. Tudi optimizma! Potrdilo za to so nove gradnje pa pripravljenost ljudi, da sodelujejo pri delih za splošne koristi. Trgovina v Bukovem je dobro založena, trdijo domačini. Jaz pa pomislim na mnogo večje kraje, kjer govorijo drugače. Kaj ne gre pri tem tudi za skromnost, silno skromnost ljudi, ki so zadovoljni z »drobnimi srečami«? »Kaj bi tarnali,« zamahne z roko Evtahij. »Občina kdaj, fali in mi kdaj, falimo!«

In tako smo pri telefonu, enem samem in slabotnem, ki je speljan daleč naokrog, čeprav bi ga bilo mogoče speljati iz Cerknega. Triinpetdeset jih je, ki se v tej krajevni skupnosti zanimajo za tisti del »napredne« tehnike, ki Slovenijo v evropskem merilu postavlja daleč na rep. In pošta? Pravijo, da so jo med NOB prinesli kurirji iz Bele krajine na Primorsko v dveh dneh. Zdaj jo v teh krajih dobijo dvakrat na teden, z zamudo, ki ni v čast našemu stoletju.

Sem vam sploh že predstavil Evtahija Špika, Lojzeta po partizansko? Zanimivo življensko štorijo mi je pripovedoval pa je premalo prostora, da bi jo popisal. Januarja 1942 je bil mobiliziran v italijansko vojsko, poslan na rusko bojišče v Ukrajino, težko ranjen pri Stalingradu... Po kapitulaciji Italije je postal aktivist Osvobodilne fronte. Marca 1944 pa je prišel v roke domobrancem iz Grahovega.

Tega dne mi je rekel: »Vselej trdim, da vse preveč pozabljamo na življenje pri nas v obdobju italijanske okupacije. Bili smo nacionalno zatirani, poniževani, brez slehernih možnosti zaposlitve. Brez pretiravanja lahko trdim, da nisem bil nikoli tako zadovoljen kot sem

sedaj. Hudo mi je le, kadar vidim mlade, ki zapuščajo naše vasi. Svet naše krajevske skupnosti je že predlagal tovarni Eto, da bi v tem kraju postavila nekakšen obrat. Menda iz tega ne bo nič! Toda takoj naj dodam, da nam je ta tovarna že sicer v mnogočem okrepila našo življenjsko kri. In vendar ti isti mladi ljudje, ki ostajajo v naših krajih, zagotavljajo lepšo in dolgo prihodnost. Sedem novih hiš je zraslo, dve sta v gradnji, načrtov pa je še veliko.

»Ljudje, ki smo okusili zvrhano mero siromaštva, si ne moremo dovoliti, da bi danes kdorkoli vsevprek kritiziral,« je prevzel močevanje Franc Ceru. Minogrede naj omenim, da je bil tudi Franc orožar v devetem korpusu. Takrat je imel trideset let. Iz tistih časov, ko so po Trnovskem gozdu in daleč naokrog pripravljali skrivališča za orožje, zna marsikaj povedati. Ali pa o napetih trenutkih v zadnji nemški hajki, ko so morali varno prepeljati iz Cerknega do Čepovana šest vozov novih mitraljezov in brzo-strelk!

»Kmet sem,« poudari in pokaže trde dlani. »Tri hčerke so zaposlene v Eti in tam je tudi sin, ki po »šihu« pomaga pri kmetovanju. Zenska pa težko ostane in še težje pride na grunt. Mislite, da jim kaj pomeni pet ali šest glav živine v hlevu, pa kosilnica in traktor, urejena kopalnica v hiši in avto, v kakršnih so se pred vojno vozili samo ministri!«

Že, že, če pa moraš vodo v kopalnico nositi z vedrom, če imaš na voljo le kapnico in skupni vodnjak globoko pod vasjo... Čakamo, da bodo v Idriji izdelali projekt za naš vodovod, so se oglasili možje. Ljudje so pripravljeni na solidarno pomoč, na samoprispevek, samo da bi iz pip pritekla voda.

... In življenje spreminja ljudi

Točilnica v gostilni pri Urški je, razen našega omizja, še vedno prazna in – mrzla. Prijazna točalka nas skuša ogreti s svojo segavostjo in šilci žganja pa vročega čaja. Za ro-

bovi zaves se svetlika centralna kurjava.

V prostor vstopi Milan Raspet iz Orehka; tako ga predstavijo možje. Med vojno je bil nekaj časa v drugem bataljonu Gradnikove brigade. Kmalu izvem, da je bil pred tem tri mesece zaprt v Trstu zaradi komunistične propagande, da ima 67 let in da je silno ponosen na to, da je kmet. Čeprav ima štiri otroke, sta z ženo ostala na kmetiji sama. Čez čas je začel Milan pripovedovati o veselih trenutkih na partizanskih mitingih in točilnica se je nenadoma ogrela. Tudi Jakob Lesjak je posegel vmes. Med vojno je partizanil na Kobariškem. Z Gregorčičevo brigado se je udeležil pohoda v Benecijo v Drežnici pa so ga kot kurirja ujeli, zaprli v Vidmu in poslali v Nemčijo. Pravi, da pogosto celo sanja o tistih časih, ki se ne smejo več ponoviti. Sicer pa mlad človek vse prenese, pravi. Štiri več kot sedemdeset let ima, kmetuje pa kot bi jih imel pol manj. Ve, da se hčerka ne šola za življenje v hribih pa ga optimizem kljub temu ne mine.

Človek je mlad, dokler je v njem kaj volje, je bilo večkrat rečeno tega dne na Bukovem. Z voljo in veliko družbeno pomočjo so bile odpravljene posledice potresa. Tudi monetažna hiša, v kateri sedaj živijo štiri ženske, je bila zgrajena. Morda bo kdaj služila za potrebe krajevske skupnosti. Ljudje spreminjajo življenje in življenje spreminja ljudi. Med vojno je šlo samo iz Bukovega med partizane približno petnajst ljudi, skoraj štirideset iz vse krajevske skupnosti. Žal pa je na vas padla senca v letu 1943, ko se je v bližnjem Grahovem ustoličilo domobransko gnezdo in so nekateri domačini poceni prodali svojo zavest. Tudi takšnih spominov ni mogoče iztrgati iz zgodovine nekega kraja kot ne tragedije, ki se je zgodila pri Hramarju v Zabljah, kjer so zažgali v hiši štiri ženske.

Naša dediščina so tudi izkušnje; najbolj trpke, nepozabne pa polne ponosa izvirajo iz obdobja našega narodnoosvobodilnega boja. Obujamo jih sebi in drugim v opozorilo.

Silvo Teršek

V Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani smo o tekočem delu in nalogah do konca tega leta spregovorili z ravnateljem te ustanove tovarišem Stanetom Mrvičem.

»V letošnjem letu je delo v Muzeju ljudske revolucije Slovenije usmerjeno predvsem k predstavitvam delovanja slovenske partije v obdobju šestdesetih let.« Sicer pa je nalog v zvezi s temi jubileji vseh vrst. Nekatere so vezane na strokovno samostojno delo muzeja, nekatere pa bodo plod sodelovanja z drugimi jugoslovanskimi institucijami in tudi plod mednarodnega sodelovanja.

V Stolicah v SR Srbiji bodo na primer 26. septembra odprli nov muzej kot pomnik posvetovanju leta 1941. Ob tej priložnosti bodo v tem muzeju prikazali narodnoosvobodilni boj v letu 1941 po posameznih jugoslovanskih republikah. Tako bo muzej revolucije Slovenije pripravil tisti del razstave, ki zadeva NOB v Sloveniji v letu 1941.

V okviru jugoslovanskih kulturnih dnevo v sosednji Romuniji bo od-

Delo strokovnjakov v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani je letos v znamenju partijskih jubilejev

Številni prikazi prehojene poti

Nekdanji hotel »Tivoli« v Ljubljani, kjer je bil 11. 4. 1920 ustanovni kongres »Delavske socialistične stranke Slovenije« (DSSS)

Delegati ustanovnega kongresa Socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunistov) pred Delavskim domom na Slaviji v Beogradu

bi izšla šesta knjiga »Fotografski dokumenti bojev KPS«. V kolikor bo ta naloga opravljena, bo to vsekakor še en prispevek k partijskim slovesnostim, saj je poslednja (pet) knjiga iz te zbirke izšla že leta 1963! Šesti zbornik bo obravnaval obdobje med drugo polovico in koncem leta 1944. V juniju in septembru načrtujejo topografiranje področja kočevskega Roga s pomočjo sodelavcev Dolenjskega muzeja in sodelavcev iz krajev, kjer bodo topografirali.

Očitno je delo v Muzeju ljudske revolucije v tem letu še nekoliko drugačno kot sicer, saj je ravnatelj Mrvič pred zaključkom najinega pogovora omenil še vrsto načrtovanih nalog. »V programu je, da bi v oktobru v naših prostorih gostovala razstava »Talci na Gorenjskem«, ki so jo pripravili gorenjski kolegi, sodelujemo pri postavitvi stalne razstave v novem muzeju v Novem mestu, nudimo pomoč pri novi postavitvi stalne razstave v Muzeju revolucije v Slovenjgradcu (Otvoritev bo 22. aprila).« Po svojih močeh bodo pomagali tudi pri posodobitvi, oziroma novi

ПРОЛЕТАРНИ БОРЬБА, УЈЕДИНЕНИЕ ССР

ОДЛУКЕ

Конгресса Уједињених С.Р.П.З. (К.П.З.)
(ПОДНОЖА, ПРОГРАМ И РЕЗОЛУЦИЈЕ)
отворити у Уједињених С.Р.П.З. 22. априла 1919. го.
у Београду

ЦЕНА 1.50 ДИНАР

Издање Социјалистичке Книжаре — Београд

Brošura s sklepi ustanovnega kongresa SDSJ (komunistov)

postavitvi zbirke NOB v škofjeloškem muzeju. V Trebčah bo predvidoma 28. aprila otvoritev muzejske urejene Javorškove domačije (doma matere Josipa Broza), kjer je s strokovnim delom sodeloval Muzej ljudske revolucije Slovenije...

★

Obeta se nam torej vrsta zanimivih prireditev, za katere bodo strokovno poskrbeli v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani »tivoljskih dvorih«. Kdaj pa bo ta naša ustanova lahko začela intenzivneje razmišljati o prepotrebni novih prostorih za svojo dejavnost, se s tovarišem Mrvičem nisva pogovarjala. Želje so eno, možnosti pa... o tem bomo morali kaj več izvedeti takrat, ko bodo konkretni predlogi prehodili vso (ne prav krako) uradno proceduro.

B. Ž. J.

Naš strankni zbor.

Kakor smo že naznanili v zadnji številki »Ujedinjenja« 11. marca, zbirali smo v Ljubljani naši delavci, da se ustanovi »Delavska socialistična stranka Slovenije«. Vse to je bilo posledica tega, da se v Sloveniji v obdobju šestdesetih let, od leta 1941, ni ustalno razvijala politična stranka, ki bi se ukvarjala s političnimi zadevami. V Sloveniji je bilo v obdobju šestdesetih let, od leta 1941, ni ustalno razvijala politična stranka, ki bi se ukvarjala s političnimi zadevami.

V Sloveniji je bilo v obdobju šestdesetih let, od leta 1941, ni ustalno razvijala politična stranka, ki bi se ukvarjala s političnimi zadevami. V Sloveniji je bilo v obdobju šestdesetih let, od leta 1941, ni ustalno razvijala politična stranka, ki bi se ukvarjala s političnimi zadevami.

Casopisno poročilo iz »Ujedinjenja« o ustanovnem kongresu DSSS.

prta tudi razstava partijske risbe in grafike, ki jo poleg ostalih pripravlja tudi muzej revolucije Slovenije. »Kar se zadeva medrepubliško sodelovanje, bomo letos izmenjali razstavo z novosadskim muzejem revolucije Vojvodine. Tako bo naš muzej gostoval v Novem Sadu bodisi z razstavo »Fotoreporterji«, ali pa z »zaključnimi boji...«, medtem ko bo novosadski muzej v Ljubljani predstavil »Vojvodinske brigade«.

Vsekakor bo ena od osrednjih letošnjih nalog strokovnih delavcev v muzeju – pripraviti razstavo, posvečeno šestdesetletnici delovanja komunistične partije.

To je vsekakor zahtevno in obsežno delo, saj mora zajeti več kot pol stoletja dela partije. Osnovni poudarek bo dan njeni avantgardnosti in načinom delovanja v različnih časovnih razdobjih. Tematsko bo raz-

stava sestavljena iz treh delov; v prvem delu bo zajeto obdobje do začetka druge svetovne vojne, drugi del bo zajemal vojni čas (od 1941 do 1945), tretji del bo zajel povojno ob-

dobje vse do današnjih dni. Zasnova razstave je taka, da bo prikazano gradivo lahko premeščati in bo torej lahko potovala po Sloveniji. Otvoritev te pregledne razstave načr-

tujejo za sredo maja, zaradi obsežnosti pa bo razstavljena v paviljonu »Jurček« na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani (do srede junija). Z zgoraj naštetimi le-

tošnjimi nalogami pa muzejci s Cekinovega gradu še niso opravili vseh letošnjih nalog. V programu imajo še dve izredno pomembni akciji. Na koncu letošnjega leta naj

Iz referata tovariša Tita na 5. kongresu KPJ

Socialistično gibanje v Sloveniji

Tudi v Sloveniji se je začelo razredno delavsko gibanje razvijati v sedemdesetih in osemdesetih letih in že leta 1883 je izbruhnil prvi štrajk rudarjev za izboljšanje življenjskih pogojev. Tudi slovensko socialistično gibanje se je kakor hrvatsko razvijalo pod vplivom nemške socialne demokracije. Kasneje pa, konec osemdesetih let, ko je avstrijsko socialistično gibanje za Adlerjem na čelu postalo močno in samostojno, je bilo slovensko socialno-demokratsko gibanje ne samo pod močnim vplivom avstrijske socialno-demokratske stranke, ampak je bilo z njo zelo tesno povezano tudi organizacijsko. Ustanovnega hainfeldskega kongresa leta 1888, na katerem se je formirala avstrijska socialno-demokratska stranka, se je udeležila tudi delegacija slovenskih socialistov. Toda že leta 1896, na 5. kongresu avstrijske socialno-demokratske stranke, je prišlo do razbitja dotedanjega centralizma v tej stranki, in prešli so na federalni organizacijski sistem. Na tem kongresu je bila ustanovljena slovenska socialno-demokratska stranka z imenom »Jugoslovanska socialno-demokratska stranka za Slovenijo«. Ze to ime je zelo značilno za težnjo Južnih Slovanov po zedinjenju, v čemer so prednjačili delavci.

Prva dva socialistična lista »Delavski list« in »Zora« sta začela izhajati v Trstu oziroma v Ljub-

ljani leta 1890 in 1891, kasneje pa tudi »Delavec«, »Svoboda« in drugi v Ljubljani. Dotlej so prebirali delavski tisk največ v nemškem jeziku. Na čelu gibanja v Sloveniji je bil Etbin Kristan.

Za razliko od drugih Socialno-demokratskih strank, kakor npr. srbske, hrvatske, pa tudi bosanske, je slovensko socialistično gibanje zaradi industrializacije te, takrat avstrijske pokrajine, prvo izgubilo cehovski značaj. Industrijski delavci Trsta, Gorice, Ljubljane, Celja, Jesenic, Maribora in rudarskih centrov so bili glavna baza za socialno-demokratsko stranko v Sloveniji in za razredno sindikalno gibanje, ki je bilo najmočnejše oporišče za stranko.

Tudi socialno-demokratski stranki v Sloveniji niso prizanesle razne nemarksistične struje. Tudi tam so se skušali ukoreniniti Mostovi anarhisti. Vendar pa so najbolj nevarne bile med delavstvom klerikalne organizacije. A ne glede na vse to se je tudi v tej stranki v vsakodnevno borbo vzgajalo precejšnje število delavskih borcev, ki so kasneje, v času združevanja, onemogočili oportunističnemu vodstvu z Antonom Kristanom na čelu, da bi povedlo znatnejši del slovenskega proletariata v tabor druge internacionale in v službo buržoazije.

Državna založba Slovenije predstavlja:
Josip Broz Tito: O liku komunista in
Ivan Potrč: Zločin

Novi knjižni izdaji

Državna založba Slovenije je ob izidu dveh knjig: Josipa Broza Tita O liku komunista in Ivana Potrča Zločin, priredila 20. marca tiskovno konferenco; med navzočimi je bil tudi pisatelj Ivan Potrč.

Titova knjiga o liku komunista je izdana v počastitev 60-letnice ZKJ.

»Ne čutim se krivega, čeprav priznavam to, česar me obtožuje d. pr. (državni pravdnik), ker nimam tega (sodišča) za pristojnega, marveč le sodišče partije. Priznam, da sem član ilegalne Komunistične partije Jugoslavije, priznam, da sem delal pri širjenju komunističnih idej in propagiral komunizem ter prikazoval, kakšno krivico dela buržoazija proletariatu.«

S temi besedami, ki jih je izrekel Josip Broz pred sodiščem ob bombaškem procesu v Zagrebu 8. novembra 1928, stopa naslovna stran knjige pred bralca...

Tekste - izbor del iz petdesetletnega izredno bogatega ustvarjalnega opusa Josipa Broza Tita - je uredil Slobodan Radonjić. Pri tem je izbral najpomembnejše Titove misli, poglede, ocene, poslanice, izjave, stališča in navodila komunistu. Delo ima dvanajst poglavij. Vsebinska je razporejena kronološko: od leta 1927 do 11. kongresa ZKJ v juniju 1978.

Hkrati s prvo slovensko izdajo tega dela je izšla že tretja izdaja v srbohrvaščini. Slovensko izdajo je pripravil Francšek Šafar, opremil Karel Hrovatin, predgovor napisal sekretar predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc, natisnila pa tiskarna Jože Moškrič v 3000 izvodih.

ivan potrč zločin

Potrčevo delo Zločin izdano v počastitev 50-letnice smrti Djure Djakovića, je pravzaprav po svoji vsebini, oziroma ideji, ki je to vsebino vodila, nadaljevanje Titovega lika komunista.

»Ne gre nam za to, da bi vedeli, če je to moralo biti tako, ampak če je bilo tako,« je napisano na čelu knjige. Pisatelj namen ni soditi, temveč razgrniti pred oči bralca en sam problem - tovarštvo, tisto resnično in pravo tovarštvo, ki se je marsikje takoj po vojni zatajilo za puhlico blestečih besed.

Delo je pisano retrospektivno. Ključne točke so: aretacija, v stiski eden od tovarišev klone in skupna smrt dveh komunistov. Ni to samo zgodovinarjevo zapisovanje, ampak pisateljsko delo. Gre za pisateljsko resnico, za tisto resnico, ki globlje odjekne v človeku.

Kako je začel nastajati pisateljski proces kronike?

»Prav naš revolucionar-

ni čas je bil tisti, ki je zahteval, da sežem po perru,« pravi tovariš Potrč. »Ljudsko pripovedovanje je bilo gradivo in priznam - včasih mi je vzbujalo strah, da ne bom znal izpovedati tistega, kar sem začutil. Kaj vse so mi pripovedovali ljudje na poti na Ostri vrh! Bilo je tako živo, da sem dobil moralno oporo svojega pisanja. En sam problem me je preganjal: ali razumeš človeka v stiski? Spoznal sem, da tudi pade sodi k liku komunista. Zazijalo je brezno, ki me je tako človeško kot pisateljsko vznemirilo. Precej časa je preteklo, preden je v meni dozorela dokončna podoba dela.

Devet let po zločinu sem prišel v Ruše. Izvedel sem za grob na Ostrem vrhu. Ruški delavci so še imeli v zavesti zločin in so mi o tem pripovedovali. Potem sem hodil po vsej Jugoslaviji in zbiral podatke. Kronika pa se je spočela v trenutku, ko sem v Zagrebu odkril zapiske zasliševanja in iz njih spoznal, da je eden od revolucionarjev za trenutek popustil in izpovedal nekaj, česar ne bi smel. Toda njegov tovariš ga ni zapustil. Skupaj sta odšla in vedela sta, da v smrt. Ko sta umirala, ni bilo več sence med njima. Hudo in težko je, ko zgubiš vero v človeka, človeško pa je, ko človeka dojameš, ko z njegovim breznom začutiš in ko moraš zaživeti znova z vero vanj - brez tega, brez te nenehne vere v človeka, bi ne smelo biti pisateljevanja.

Svet želi spoznati našo revolucijo in želim, da bi ta zapis veliko povedal o njej, še več, kakor je napisano. Zato je treba pri pisanju ohraniti svoje bistvo, naš stil in našo estetiko. Dinamika najde pot do bralca. Stalni konflikti zahtevajo napetost in pritegnejo zanimanje. Glede jezika je že tako, da je človek navadno nezadovoljen. Vedno si misli, da se nekje skrivajo bolj žive besede. Toda, hočem pisati tako, da bralec ve, kaj bere in zakaj.

»Zločin« je izšel v 3000 izvodih. Na vzhodu so to delo prvi prevedli Madžari, pri nas pa Sarajevčani. Delo je bilo najprej radijska igra, nato so ga kot dramo uprizorili v Celju. Prvič ga je izdala Prešernova družba.

Živa Drole

Razpis nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1979

Predsedstvo republiškega odbora Zbora zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje na osnovi pravilnika za podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda nagrade za najboljše literarne, zgodovinske, memoarne, likovne, glasbene, radijske, televizijske in filmske stvaritve o revoluciji in narodnoosvobodilnemu boju na Slovenskem.

Razpis za nagrade vstaje slovenskega naroda zajema vsa izvirna dela iz omenjenih področij, ki so bila prvič objavljena, razstavljena, izvajana ali prikazana med dvema razpisoma, izjemoma pa tudi za življenjsko delo ter za stvaritve, ki so nastajale in bile objavljene skozi več let in kot celota vsebujejo vrednote, ki jih je vredno nagraditi.

Denarnih nagrad je pet. Poleg denarnih nagrad se podeljujejo tudi nagrade vstaje v obliki posebnega priznanja, ki se praviloma dajejo organizacijam, kulturnim ustanovam, institucijam oziroma kolektivom. Dela bo ocenjevala posebna žirija, ki jo je imenovalo predsedstvo republiškega odbora.

Namen nagrad je vzpodbujanje umetniškega in znanstvenega obravnavanja revolucionarne tematike in prizadevanja za doseg čim večje kvalitete takih stvaritev, ki ohranjajo in razvijajo etične vrednote naše revolucije in jih prenašajo na mlade generacije.

Umetniško in znanstveno delo lahko predlagajo založbe, galerije, umetniška in znanstvena strokovna društva in ustanove, organizacije Zveze borcev, muzeji NOV in posamezniki. **Rok za prijavo kandidiranih del je 1. maj 1979.**

Predlogu naj predlagatelj predloži delo v 3 izvodih, če je izšlo v knjigi, sicer pa izčrpen prikaz in naj navede, kje si ga žirija lahko ogleda.

Ljubljana, 23. marca 1979

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE Vodič po Gornji Savinjski dolini

Gornjesavinjska turistična zveza je izdala »Vodič po Gornji Savinjski dolini«.

Vodič se prične z barvnimi posnetki krajev in različnih znamenitosti, ki jih turist najde v Gornji Savinjski dolini. Žal med njimi ni nobenega spomenika narodnoosvobodilnemu boju, le v tekstu je črno-beli posnetek spomenika na Čreti. Sledi splošni pregled Gornje Savinjske doline, ki omenja odpor med narodnoosvobodilno vojno. Žal je opis zelo skromen, kar je razumljivo glede na obseg vodiča. Po splošnem opisu so v vodiču predstavljene posamezne krajevne skupnosti in posamezni kraji. Z prebiranjem teh opisov se prvi nekoliko neugodni vtis kmalu popravi. Pri vsaki krajevni skupnosti so navedeni glavni podatki o narodnoosvobodilni vojni na tem področju. Sledi tudi pregled spominskih obeležij z opisom, zakaj so bila postavljena. Tako lahko vsakdo, ki prebira »Vodič po Gornji Savinjski dolini« ali se napoti v opisane kraje, spozna veličastnost našega boja za svobodo, trpljenje domačinov in borcev, lahko hitro najde in obišče spomenike, posamezna grobišča itd.

Za slednje pa gre izdajateljici - Gornjesavinjski turistični zvezi, vse priznanje.

F. J.

Galerija Božidar Jakac v Kostanjevici na Krki

Galerija Božidar Jakac je od četrta, 15. marca spet odprta neprekinjeno vsak dan v tednu od 9. do 18. ure.

V galeriji si lahko poleg večine najboljših grafičnih stvaritev in pastelne dvorane Božidarja Jakca ogledate še bogate monografske zbirke kostanjeviškega rojaka Jožeta Gorjupa in mojstra Toneta Kralja, kakor tudi Pletersko slikarsko zbirko starih mojstrov in oapidarij z najlepšimi kamnoseškimi primerki nekdanje gotske cerkve v kostanjeviški cistercijski opatiji.

Obiskovalce opozarjamo, da si poleg galerije Forme vive, kjer je že več kot sto monumentalnih plastik te mednarodne prireditve, lahko ogledajo tudi vinarski oddelek Tehniškega muzeja Slovenije, v Lamutovem likovnem salonu pa bo v počastitev mednarodnega leta otroka še do 1. aprila 1979 odprta razstava V. grafični bienale jugoslovanskih otrok, ki je bila prav za to priložnost podaljšana.

Vse informacije za skupinske obiske in podobno dobite v ravnateljstvu galerije Božidar Jakac, Kostanjevica na Krki, telefon (068) 69-727.

V sobotni prilogi Dela

Osrednja tema

Rana ura, zlata ura

Ali se bomo pridružili tistim državam, ki spreminjajo delovni čas?

Jože Volfand

Ustvarjati in hkrati zoreti

Edvard Kardelj o kulturni politiki

Anketa Dela

Mlad človek si kljub učiteljevim naporom

ustvari podobo po tem, kar vidi in sliši

K pouku marksizma v šolah

Boris Verbič

Vselej enak, tako na oblasti kot zunaj nje

Pogovor z generalnim sekretarjem portugalske socialistične stranke Mariom Soaresom

AJDOVŠČINA

Sklepi s seje

V prostorih ZZB NOV občine Ajdovščina se je pred dnevi sestal novo izvoljeni odbor domicilne enote 4. Prekomorske brigade NOVJ. Na sejo je prišlo vseh 13 novo izvoljenih članov. Dosedanji predsednik je opozoril na dnevni red, ki je bil sicer zelo kratek: tekoče naloge v letu 1979, predračun odbora in ustanovitev odbora. Tekla je živahna razprava o občinski proslavi, ki ob 16. 9. 1979 v vasi Gojače. V načrtu posebne komisije je predvideno, da se takrat sestanejo tudi še živeči člani domicilnih enot. Z ozirom na to, da domicilna enota 4. Prekomorske brigade praznuje ravno septembra 35. jubilejno leto ustanovitve in je predvideno posebno srečanje v Ajdovščini, je bil po obširni razpravi sprejet sklep, da odbor te brigade podpira in se tudi aktivno vključuje v pripravo, kakor tudi na samo proslavo v Gojačah. Odbor naj načrt srečanja brigade ob jubileju, postavitev primerne obeležja padlim in umrlim ter poimenovanje primerne kraja ali objekta temeljito prouči. Morda bi kazalo to srečanje brigade prenesti v plan dela za naslednje leto.

Izmed prisotnih so izbrali za predsednika Adolfa Dovžaka iz Sempasa, nekdanjega komisarja čete te enote in za tajnika Leopolda Slamiča iz Črnič. Odbor je tudi določil, naj bo v bodoče zastavonoša borec te enote Slavko Bačar iz Ustj, njegov namestnik pa Rado Vidmar iz Ajdovščine. Dva člana spremstva imenuje odbor za vsak primer posebej.

ZDRAVKO SMREKAR

POSTOJNA

Priznana dvojna leta

V domu JLA se je sestal odbor nekdanjih političnih pregnancev na otoku Sardinija od leta 1941 do 1945. Delegati odbora iz vseh občin Primorske so uvodoma počastili spomin umrlega člana, nosilca spomenice 1941 Janka Kralja iz Morskega pri Kanalu. O njegovem liku in družbenopolitičnem delu doma in na Sardiniji, kamor so ga poslale sredi leta 1942 fašistične oblasti, je spregovoril član odbora Alojz Stegu iz Ilirske Bistrice.

Med drugimi je bil sprejet sklep odbora, da se občinski skupščini Nova Gorica dostavi vloga s prošnjo, da v počastitev spomina na družbenopolitično delo pred, med in po drugi svetovni vojni poimenuje po pokojniku kak objekt, po možnosti v rodnem Kanalu ob Soči ali v Novi Gorici.

Tajnik odbora je podal poročilo o delu odbora, nalogah v tekočem letu in o problemu, ki je še odprt in so o njem govorili tudi na sestanku osrednjega odbora prekomorskih enot v Lipici pri Sežani. Odbor je namreč decembra leta 1977 sprejel zahtevo, da udeležencem slovanski čet, ki so aktivno delovale v sklopu 7. angloameriške vojaške uprave, priznajo dvojni čas, kot ostalim zavezniškim pripadnikom. Prizadeti so po kapitulaciji Italije delovali na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji. Bilo je več kot 7000 večinoma mladih fantov.

Tajnik osrednjega odbora prekomorskih enot pri republiškem odboru ZZB NOV je program dopolnil s poročilom o delu organizacije.

ZDRAVKO SMREKAR

ŠKOFJA LOKA

Osnovnošolci so se pogovarjali

Osnovna šola »Peter Kavčič« v Škofji Loki je v počastitev 60-letnice ZKJ in SKOJ že imela nekaj akcij in jih ima še nekaj v programu v tem jubilejnim letu.

V zadnjih tednih je vodstvo te šole organiziralo svojstveno akcijo. Učitelji so skupaj z učenci zbrali naslove preživelih nekdanjih članov SKOJ na območju šolskega okoliša. Za tem je delegacija učencev iz posameznih razredov te šole obiskala in jih povabila k sodelovanju. Razredniki so pripravili program. V urah zgodovine so nekdanji skojevci učencem pripovedovali o svojih doživetjih iz časov NOB in o ilegalnem delovanju članov SKOJA v predvojnem času. Na šoli v Podlubniku so sodelovali člani SKOJ, nekdanji borci in aktivisti NOB, partizanski kurirji in nekateri člani političnih vodstev v času NOB.

Poleg tega so učenci na tej šoli pisali tudi spise o ranjenih borcih NOB. Najprej so ugotovili naslove invalidov iz časa NOB in jih potem obiskali na domovih. Iz njihovih pripovedi so učenci napisali več zanimivih spisov.

Takšne in podobne akcije na šolah veliko prispevajo k našim skupnim naporom za oživljanje in razvijanje tradicij NOB.

FRANC GALIČIČ

NOVA GORICA

Kurirčkova pošta na poti

Primorski pionirji so letošnjo kurirčkovo pošto odnesli na pot s partizanskega vrha nad Branimkom, kjer je bila v soboto osrednja slovesnost.

Stotine pionirjev iz vse novogoriške občine in mnogi domačini ter gostje so v soboto na Vrheh nad Branimkom pozdravili letošnjo kurirčkovo pošto, ki je od tu krenila na dolgo pot. Posvetili so jo 87. rojstnemu dnevu tovariša Tita, 60. obletnici SKOJ in 60. obletnici KPJ ter pripravam pionirjev za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito.

Na slovenosti sta govorila Stojan Fakin, organizacijski sekretar občinskega komiteja ZK, in Mirko Remec, predsednik občinskega odbora ZZB NOV, ki sta posebej poudarila dragocen delež najmlajših v najtežjih časih naše revolucije. Svoj delež k slovesnosti so prispevali učenci osnovne šole Branič, Dorenberk, Sempas in Prvačina, godba na pihala iz Vogerskega ter moški pevski zbor iz Branič.

Na Vrheh so enote teritorialne obrambe izvedle demonstrativni napad. Delegacija zveze združenja borcev in pionirjev osnovne šole Branič je položila venec pred spominsko ploščo padlih in umrlih udeležencev prve partijske konference za Primorsko, ki je bila 4. in 5. decembra 1942. leta.

Pošto so potem pionirji nesli skozi partizanske kraje novogoriške občine ob 35 spomenikih NOB in obiskali vse obmejne karavle na Goriškem. Po 155 kilometrov dolgi poti so jo 21. marca predali sovrstnikom s Tolminske. Tudi ti so jo povsod slovesno sprejeli, v petek pa jo tolminski pionirji izročijo idrijskim.

MILE GOJKOVIČ

Pionirski odredi med slovesnostjo na Vrheh nad Branimkom

ČEŠNJICA

Zdravstvo in še kaj

Sredi marca je bila v domu AMD v Podnartu redna seja KO ZZB NOV Podnart. Največjo skrb so namenili zdravju borcev. Dogovorili so se, da bodo odborniki obiskali vse člane ZZB NOV in jih vprašali, če želijo biti pregledani v dispanzerju za borce v Radovljici. Dispanzer že nekaj let uspešno vodi dr. Marijan Žilič. Na podlagi prijav bo tričlanska komisija pošiljala borce na specialne preglede, najprej tiste, ki so najbolj potrebni zdravljenja. Nepokretne borce pa bo dr. Žilič sam obiskal na domu.

Krajevni odbor ZZB NOV je dal letos povečati slike vseh padlih borcev iz KS Podnart, namestili pa jih bodo v kulturnem domu v Podnartu.

Sprejeli so tudi predračun stroškov za vzdrževanje sedmih spominskih obeležij in za stalno redno delo v KS.

Ocena lanskega dela je bila ugodna. Poleg petega partizanskega srečanja je tudi na drugih področjih dela pestro.

CIRIL ROZMAN

SPODNJA IDRIJA

Zgodovinski objekt niso le barake

Zgodovinski objekt niso le barake bolnišnice Franje pri Cerknem, temveč tudi domačije, ob katerih so bile javke, in poti, po katerih so nosili ranjence in preskrbovali bolnico – torej, vsa bližnja okolica. Vse to je treba zaščititi. Tistim, ki bi radi gradili v tem kraju, pa preskrbeti druga zemljišča. Tako so sklenili na posebnem posvetu pred dnevi v Cerknem predstavniki Zavoda za spomeniško varstvo, idrijskega muzeja, ZB, KS Cerkno in skupščine občine Idrija.

To je pogoj, da pride bolnišnica Franja v poštev za vpis v poseben register Unesco.

JANEZ JERAM

ŠOŠTANJ

Veliko nalog nas še čaka

Združenje borcev NOV Šoštanj je na letni konferenci v marcu 1979 podalo obračun dela iz preteklega leta. V imenu odbora so podali poročilo sekretar, blagajnica in predsednica nadzornega odbora. Lani so izvršili vse v programu dane naloge v obujanju tradicij NOB: predavanja mladini, pohod po poteh 14. divizije do Žlebnika, kjer je padel Karel Destovnik-Kajuh, izleti v partizanske kraje, vzdrževanje in urejanje spominskih obeležij in žalna slovenost pri spomeniku talcev.

Predsednik Ivan Gušič je podal pregled političnih dogodkov doma in po svetu, o reorganizaciji in volitvah v SZDL in KS pa je govoril predsednik skupščine KS Martin Primožič-Branko.

V programu dela za leto 1979 je poleg rednih nalog najvažnejša obnovitev spomenika talcem do dneva borca, ko bo OO ZZB NOV Velenje gostitelj medrepubliškega srečanja borcev in mladine ob odkritju spomenika padlim borcem 14. divizije na Graški gori – gori jurišev, kjer bo urejen tudi spominski park, zgrajena brunarica in v njej muzej Štirinajste.

Članom bomo nudili vso pravno in materialno pomoč pri uveljavljanju njihovih zakonitih pravic. Organizirali bomo pohod borcev in mladine po poteh 14. divizije, nudili vso pomoč pri urejanju spominske sobe kulturniške skupine 14. divizije v osnovni šoli Karla Destovnika-Kajuha v Šoštanju, organizirali predavanja in obujali spomine NOB, nenehno vzdrževali spominska obeležja in vsestransko pomagali izvrševati naloge, ki jih načrtuje SZDL, ZSMS, KS, SLO in DSZ.

MILOŠ VOLK

CELJE

Številne naloge

Ko so se sestali člani občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Celje 16. marca letos na 6. redni seji, so potrdili sklepe s prejšnje seje in sprejeli zaključni račun prihodkov in odhodkov občinskega odbora ZZB NOV. Člani ZZB NOV so bili zelo aktivni v delegatskem sistemu, tako v svoji organizaciji kot v drugih organizacijah in društvih. Se bolj bo treba skrbeti za zdravstveno stanje članov. To bo doseženo v okviru Dispanzerja za borce in temeljne organizacije združenega dela Zobozdravstvo v letu 1979. Prav tako so podprli sklep, da je treba poslati večje število upravičencev na klimatsko zdravljenje. Cen-zus za upravičenost zdravljenja v kopališčih in klimatskih zavodih je zvišan od 3000 na 3900 DIN na družinskega člana, upoštevajoč samo dohodek zakonca, ne pa ostalih družinskih članov. V prihodnje bodo šla prizadevanja v odpravo cen-zusa. Ena važnih nalog je skrb, da dobijo v Celju posebnega zobozdravnika za zobozdravstvene storitve za člane ZZB NOV. Potrebna je povezava s krajevnimi skupnostmi. Tako se bodo krajevne organizacije ZB NOV vključile v program krajevnih skupnosti in krajevnih organizacij SZDL v akciji, ki poteka letos pod parolo »Človek naj ne bo nikoli sam«.

V programu za letošnje leto je tudi včlanjevanje »ukradenih otrok« v ZB NOV: Njihovo problematiko bodo namreč reševali tako kot problematiko ostalih borcev NOB, čeprav nimajo priznane posebne dobe iz NOB, ker so pač bili takrat še otroci.

V teku je akcija, da se republiško vodstvo ZZB NOV poveže z zdravilišči in doseže, da ne bi jemali članov ZZB NOV na zdravljenje samo ali pa v glavnem pred in po sezoni.

Se bolj si moramo prizadevati, da bodo člani ZZB NOV vključeni v vse dejavnosti v krajevnih skupnostih, v vseh organizacijah in društvih. Posebno zaznavno pa mora biti njih delovanje v ljudski obrambi, v družbeni samozaščiti in v narodni zaščiti. Borci naj kar najbolj pomagajo pri kadrovanju za obrambne priprave. Tu namreč vlada v celjski občini veliko pomanjkanje.

Ker bodo letos praznovali v Celju posebno slovesno 60-letnico ZKJ in SKOJ, 40-letnico druge konference KPS v Joštovem mlinu in 40-letnico Zveze delovnega ljudstva, je razumljivo, da morajo člani ZZB NOV prispevati izdaten delež pri pripravah in izvedbi.

Prav tako bodo tvorno sodelovali pri prireditvah ob občinskem prazniku v juliju pa v povezavi s šolami in ZRVS pri kurirčkovi pošti in ob obrambnem dnevu. Potem je tu še republiška proslava ob 1. maju v Bohinjski Bistrici in 4. julija pri Sv. Duhu nad Ostrim vrhom, ki se ju bodo udeležili tudi borci iz celjske občine.

V programu dela občinskega odbora ZZB NOV Celje je tudi stalna skrb za načrtno čim učinkovitejše reševanje stanovanjskega problema borcev, oziroma družin borcev NOV.

Seveda bo poskrbljeno za čim večjo udeležbo, ki bodo pričakali in pospremili nosilce Titove štafete, kar bo v Celju in okolici pripravljeno čim boljše.

Pri vsem tem obsežnem programu pa bo težišče dela na Združenjih borcev NOV v krajevnih skupnostih, kjer že imajo pripravljene letne programe dela. Vsekakor je dela veliko, zavesti za dobro opravljanje nalog pa tudi ne manjka.

RUDOLF URŠIČ

Borci 1. bataljona Istrskega odreda so doživeli svoj najstrašnejši dan v boju na Stari Sušici pri Pivki, 12. marca 1944. leta. Zaradi premajhne konspiracije in opuščenih pohodnih varnostnih ukrepov, je sovražniku uspelo bataljon obkrožiti v vasi, ki je v dolini. Dolgotrajnejši organiziran odpor v naselju ni bil mogoč zaradi sovražnikovega presenečenja in močnega mitralješkega in minometnega križnega ognja. Zato se je bataljon prebijal iz obroča v dveh večjih in eni manjši skupini.

Najbolj pogumnim in srečnim borcem dveh skupin se je uspelo prebiti proti jugozahodu oz. Ambrožiču in Ostrožnem brdu, medtem ko so jih sovražnikove krogle 17 pokosile ob potoku, na Košenicah, njivah in blatnih poteh. Padlo je 13 borcev in ena borka 1. bataljona, med njimi tudi bataljonski in četni komisar, novinec Franc Hrvatin z Male Pristave, načelnik VOS za Pivko Marjan Učakar-Niko in polkovnik Zdravko Prebilič, ki je, kot nam je prav v poslednjih dneh uspelo ugotoviti, potoval iz glavnega štaba Slovenije v štab 9. korpusa za komandanta oficirske šole. Devet borcev, ki so se uspeli prebiti, pa je bilo ranjenih. Zato se preživeli pokloni-

Ob 35-letnici tragičnega boja na Stari Sušici pri Pivki

Sovražnik je napadel s treh strani

valnih družbenih sistemov in zgradijo novo, pravičnejšo družbeno ureditev.

In končno, kjer so grobovi žrtev iz NOB, tam so tudi sedanje in prihodnje moralne obveznosti borcev, njihovih organizacij in vseh občanov. Dolžnost nas, preživelih borcev pa je, da se tudi na jesen našega življenja spomnimo padlih tovarišev ob uri bridkosti in jim postavimo veličini njihovih žrtev ustrežajoč pomnik, kajti najlepšo duhovno podobo spomenika so si izoblikovali oni sami s svojim bojem in žrtvijo.

premesti bataljone. Prvi naj bi zamenjal 3. v Istri in obratno, medtem ko je bil 2. napoten v Podgoro, kamor je prispel 3. marca. Devetega marca je 3. bataljon prispel v Brkine. Prvemu pa je štab odreda ukazal, naj pred odhodom v Istro izvede še mobilizacijo v Pivških dolinah.

Zato se je bataljon napotil v noči na 11. marec z Ostrožnega brda čez Reko na Staro Sušico z okoli 90 borci. Ostale je pustil na Ostrožnem brdu. Do 12. marca je bataljon, razen v Gornji Košani, mobilizacijo končal in pošil-

napad s severne smeri od Neverk. Zaradi tega je bataljonski komandant ukazal, naj borci zasedejo položaje in odbijejo napad. In ko so to storili, je druga nemška enota, ki je dotlej prikrita čakala severozahodno od vasi, s hitrim premikom zasedla višje ležečo vzpetino jugozahodno od naselja in takoj močno napadla borce v vasi, ki je v dolini ob potoku. Zato so bili tisti borci, ki so zasedli položaje, napadeni tudi v levi bok in hrbet. Šele tedaj so se štab in komandant bataljona zavedli, da so nasledli sovražnikovi ukani.

pine prebila skupina okoli 40 borcev, ki se je usmerila proti jugozahodu oz. Ambrožiču, kjer je prebila sovražni obroč. Tista, ki se je poskušala prebiti ob potoku proti jugovzhodu, je pretrpela velike izgube in je bila zavržena in se je umaknila v Zgonarjev mlin, kjer se je branila, vendar se je zgradba vnela. Zato je bila prisiljena kloniti in 26 pretežno mladih borcev se je predalo, toda mitraljezec Frane Mevlja in obveščevalec Zorko Hrvatin sta se borila do poslednjih možnosti in raje zgorela v zgradbi, kot da bi se predala.

Merilec težke brede Milan Krebelj, doma z Ostrožnega brda v Brkinah, pa je piscu tega sestavka 1973. leta boj na Sušici takole opredelil:

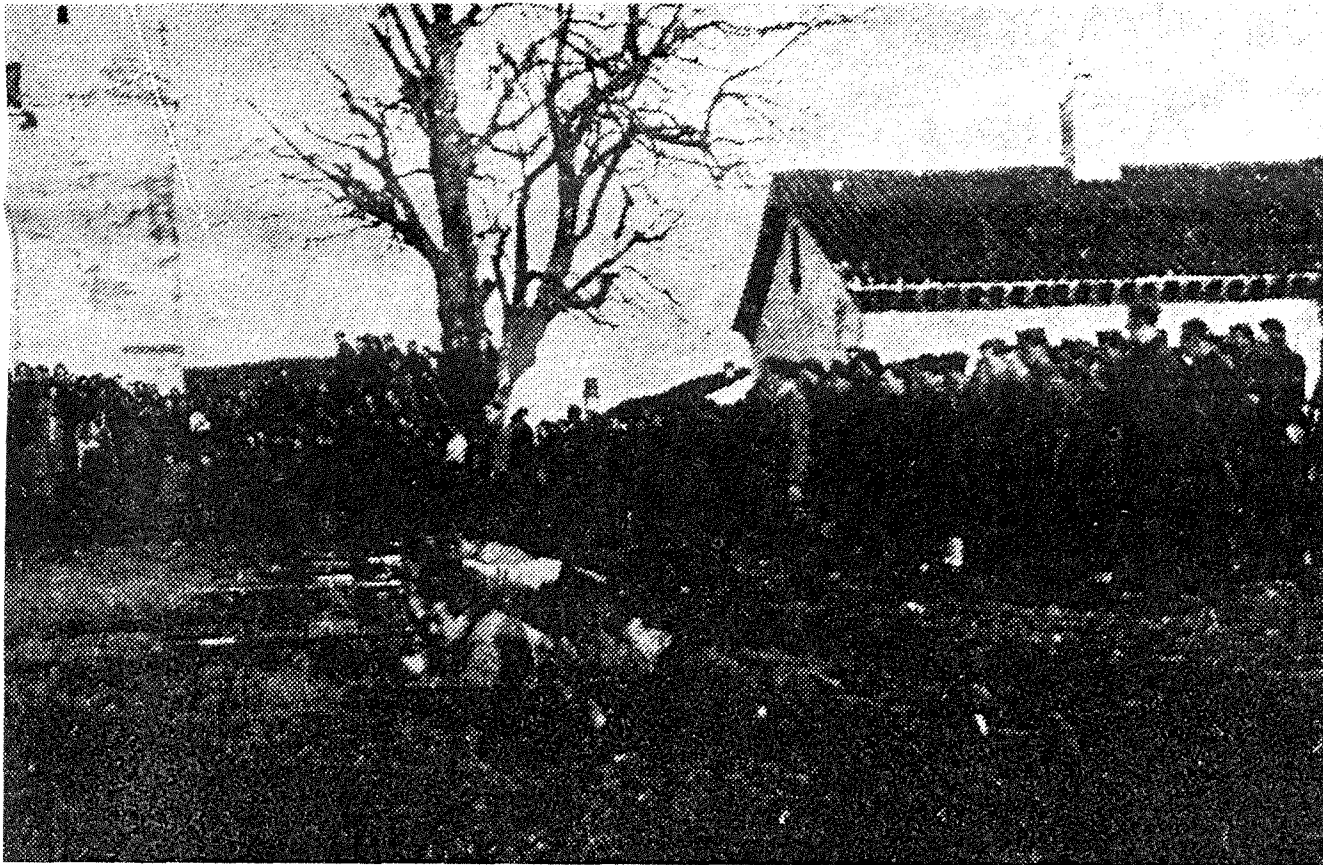
»Kdor je preživel pekel na Stari Sušici, je doživel dovolj vojne. Toda jaz sem iz tistega pekla rešil zdravo kožo in glavo težke brede«.

Padle borce smo 14. marca svečano pokopali na Ostrožnem brdu. Pogreba so se udeležili razen odredovih tudi borci bataljona VOS in približno 2000 brkinskih, pivških in drugih prebivalcev. V poslednje slovo sta jim spregovorila odredov politični komisar in operativni oficir.

Ujeti borci so se pred sovražniki pogumno zadržali. Velika večina tistih, ki so jih poslali k domobrancem, so to izrabili le za to, da so se lahko vrnili v odred. Nekateri pa so to odklonili. Tako je pogumna bolničarka Sonja Slokar, Tržačanka, zabrusila domobranskemu oficirju, da se z nemškimi sodelavci in slugami ne pogovarja.

In končno naj zaključimo ta sestavek s spomini Jožeta Znidaršiča, tedaj ranjenega četnega komisarja, ki je zapisal:

»Preteklo je 35 let od tistega strašnega dne. In vendar se vsi, ki smo preživeli tisti napad, pa tudi drugi odredo-

Pogreb borcev, padlih na Stari Sušici. Streljanje častnih salv

Zbor odreda v Starem trgu na Notranjskem 4. maja 1944

mo padlim tovarišem v spomin ob 35-letnici njihove smrti tudi s tem, da v mislih ponovno podoživimo tisto nepozabno temeljno resnico, ki jo vsakdo nenehno čuti v srcu in ki jo kot tako zaradi njene elementarne prepričljivosti – razumsko in čustveno sprejemajo tudi mlajši rodovi, saj vse nenehno spominja na najsvetlejšo vrednoto: kjer so grobovi naših padlih borcev, so naša najplemenitejša in hkrati najbridkejša doživetja v boju za svobodo. Tam so tudi najgloblje korenine naše biti in najvišji izraz tedanje zavestne odločenosti vseh borcev, da storijo vse, kar je v njihovih močeh; da tudi, če potrebe boja to zahtevajo, žrtvujejo mlada življenja v boju za svobodo delovnega ljudstva in njegove zaslužnjene domovine. Z druge strani pa jih je v teh bojih navdihovala tudi neomajna revolucionarna odločenost komunistov, da porušijo temelje zasužnje-

Kako in zakaj je prišlo do nemškega napada na 1. bataljon 12. marca 1944 popoldne?

Istrski odred je imel v začetku 1944. leta tri bataljone. Ti so šteli sredi marca po 120–150 mož. Prvi bataljon je deloval v Brkinah, drugi v Čičariji in tretji v Slovenski Istri. Po novem letu so se vsi bataljoni ukvarjali pretežno z mobilizacijo. Izvedli pa so tudi mnogo drznih in uspešnih akcij na cesti Reka-Trst in železnice Ljubljana-Trst, Divača-Pulj, Pivka-Reka idr. V začetku marca je bila mobilizacija v Brkinah in v Podgrajsko-Matarskem podolju ter gornjem delu Slovenske Istre v glavnem končana. Zato je štab odreda v prvih dneh marca sklenil, da

ljal novince s spremstvom v Brkine. V noči na 13. marec je nameraval bataljonski štab izvesti mobilizacijo še v Gornji Košani in se že v isti noči z vsem moštvom in novinci vrniti čez Reko v Brkine. Zato se je dopoldne, 12. marca ustavil na Novi Sušici, kjer so mu domačini priredili kosilo in lep sprejem. Toda bil je v bližini proge Ljubljana-Trst in Pivka-Reka že 2 dni, ne da bi se prikri-val pred zvedavimi pogledi nemških izvidnikov s proge. Z Nove Sušice se je napotil okoli 14.30 ure na Staro Sušico po odkritem terenu in ne da bi komandant in štab bataljona organizirala potrebno pohodno zavarovanje in poslala že pred prihodom enote v vas močnejšo zasedo na vzpetino jugozahodno od naselja proti Reki oz. Ambrožičevi kmetiji.

Sovražni komandant je spremljal pohod bataljona in mu pripravil past s tem, da je naprej organiziral slepilni

Toda časa za razmišljanje, kako bi se rešili, ni bilo, kajti sovražnikov napad je bil tako močan in sočasen – s treh strani so sipali v vas, na umikajoče se borce smrtonosen ogenj sovražnikovih minometov, mitraljezi, puške in brzostrelke. Tako močnemu napadu partizanske sile niso mogle dolgo kljubovati, ker so bile tako po številu kot po oborožitvi precej šibkejše od sovražnih. Ker je bilo nepričakovano vse območje vasi v hudem sovražnikovem ognju in ker je bila približno polovica borcev v tem premalo izkušena, štabu bataljona ni uspelo organizirati uspešne obrambe in tudi ne enotnega organiziranega umika. Bataljon se je znašel v treh skupinah in vsaka se je poskušala, kot je najbolje mogla, prebiti samostojno, ne da bi si mogla pri tem zagotoviti organizirano pomoč drugih. Najuspešnejše se je, čeprav je pretrpela občutne izgube, razen manjše sku-

Kako strahovito hud boj se je bil razvnel in koliko junaštva in spretnosti je bilo potrebnega za preboj, dokazujejo spomini udeležencev tega »peklenkega« boja. Tedanja bataljonska sekretarka SKOJ in borka, Hercegovka Dragica Radković, ki je bila v boju ranjena, je v svojih spominih na Staro Sušico zapisala tudi tole:

»Na višinskih točkah so bile sovražnikove strojnice. Po nas se je vsula toča svinčenk in nikjer ni bilo kritja. Svinčenko, mine in granate so oglušujoče treskale, se križale in parale ozračje pred nami, za nami, med nami... Bojišče okoli nas je bilo zavito v dim. Nosnice nam je dražil smrad izgorelega smodnika in razstreliva. Po blatni zemlji so se razlivala mlake krvi ranjenih in padlih borcev ter sovražnikovih vojakov... (Dragica Radković Hercegovka, brkinska partizanka, TV-15, 25. 1. 1973).

vi borci, živo spominjamo tistega tragičnega 12. marca. Zato moramo ob tej obletnici počastiti spomin padlih tovarišev z žalno svečanostjo, da bi se jih spomnili in položili cvetje na njihov skromen pomnik!«

★

In da bi res dostojno počastili spomin na padle, sta krajevna skupnost Košana, krajevni odbor ZB NOV Košana, odbor Istrskega odreda in njegovi pododbori organizirali za **nedeljo, 8. aprila 1979 ob 11. uri**, na Stari Sušici ob prazniku krajevnosti Košana žalno slovesnost, na kateri bo govoril Polde Krebelj n. komandant 1. bataljona. Zato organizatorji vabijo za 8. aprila na slovesnost vse borce in prebivalce na Staro Sušico.

Maks Zadnik

Drugi februar 1945. Jutro je bilo megleno in hladno. Borci Bračičeve brigade prežijo v zasedi. Levo od njih so Stranice, desno Frankolovo.

Minute napetega pričakovanja so daljše kot ure. Med deveto in deseto uro so borci zaslišali avtomobile. Prvemu tovornjaku sta sledila še dva ali trije, tem pa osebni avto.

Napad je kratek in silovit. Mimo uničene kolone je bil smrtno ranjen v glavo tudi okrožni vodja in deželni svetnik Anton Dorfmeister. Kirurgi v celjski bolnišnici mu ne morejo pomagati.

Enajstega februarja zvečer je bilo med Frankolovim, Stranicami, Konjiško goro in Stenico veliko dobro oboroženih Nemcev. Vse je kazalo, da pripravljajo hajko.

Toda dvanajstega februarja 1945 se je v Stranicah zgodilo tisto najhujše. Okupator je v zameno za smrt svojega okrožnega vodje Dorfmeistera pripeljal iz celjskih zaporov sto talcev, ki so jih obesili na drevesa jablan tik ob cesti.

Še sedaj tam pri Stranicah, v Grabnu se reče tistemu kraju in bližnjemu zaselku, kljubujejo času prav tiste jablane, na katere je okupator obešal talce. Neme priče gnusnega zločina.

Graben se imenuje tisti zaselek, ki sodi v krajevno skupnost Stranice, kjer so pobesneli Nemci, potem ko so izgubili še enega svojih zvestih voditeljev, obesili kar sto talcev na bližnja drevesa ob cesti, ki vodi iz Celja skozi Frankolovo, Graben, Slovenske Konjice do Maribora.

Dva spomenika sta nemi pričci temu dogodku kot spomin starejšim in opomin mlajšim rodovom.

Krajani krajevne skupnosti Stranice si, tako kot povsod, prizadevajo za boljši jutri. Ponosni so na delovne uspehe temeljnih organizacij združenega dela v njihovi krajevni skupnosti. Ponosni so na dela svojih rok, dela, ki so jih s samopriskom še oplemenitili.

Nekdanje zgolj kmetijsko območje postaja vedno bolj industrijsko razvito. Nedvomno je k temu hitremu razvoju prispeval svoj bogat delež tudi Comet iz Zreč, ki ima na Stranicah in bližnji okolici svoje obrate.

Spričo hitre gospodarske rasti in načrtovane stopnje proizvodnje pri Cometu je razumljivo, da morajo nenehno iskati nova nahajališča ustreznega peska, ki ga ob sodobni tehnološki predelavi nujno potrebuje naša steklarska industrija.

Sleherno tovrstno raziskovanje ustreznih nahajališč peska in pa iskanje ustreznih soglasij zahteva veliko časa, naporov in denarja. Tega se pri Cometu dobro zavedajo. Vedo tudi, da je nemogoče priti do soglasja za postavitev obrata, če krajevna skupnost, poleg seveda še številnih strokovnih dejavnikov, v to ne privoli. Zato so se stvari, ki zadevajo nove lokacije za postavitev obrata mlevnice dolomita, lotili po široko zasnovani samoupravni poti. Toda tudi ta pot je tokrat polna ovir. Zakaj?

Zaradi boljšega razumevanja naj opozorim samo na nekatera dejstva nedavnega pogovora v Slovenskih Konjicah, kjer je tekla beseda o nameravani gradnji obrata mlevnice dolomita v neposredni bližini spomenika sto talcem, s predstavniki republiškega odbora ZZB NOV, Zavoda SR Slovenije za spomeniško varstvo, Zavoda za spomeniško varstvo iz Celja, Cometa iz Zreč, krajevne skupnosti Stranice, občinskega odbora ZZB NOV Slovenske Konjice, družbenopolitičnih organizacij v občini itd.

Pot, ki naj bi bila svojstvena naši družbeni skupnosti

»Ko smo se odločali za nov obrat mlevnice dolomita«, je med drugim še posebej poudaril direktor Cometa Štefan Nemeš, »smo imeli v mislih tri lokacije. Za dokončno odločitev ene izmed teh treh smo želeli ubrati pot, ki naj bi bila svojstvena naši

družbeni skupnosti, delovnim ljudem in krajnom. Za lokacijo v neposredni bližini spomenika stotim talcem so nam svetovali v krajevni skupnosti Stranice. Šele potem, ko smo od njih dobili soglasje, smo se lotili geoloških raziskovanj, ki so nas z ostalimi potrebnimi dokumenti do sedaj veljala že okoli sto starih milijonov din.

Že šest let nenehno iščemo, načrtujemo... Več poti vodi do cilja, toda za nas je to zadnja lokacija, čeprav se strinjamo, da industrijski objekt ne sodi v to okolje in da smo storili napako, ker nismo najprej rešili vprašanja lokacije, ki zadeva neposredno bližino grobov!«

Najti mesto gospodarskemu razvoju

Predsednik krajevne skupnosti Stranice Maks Brečko, ki je hkrati tudi sekretar občinske konference ZKS v Slovenskih Konjicah, je ob tej priložnosti dodal:

»O tem, kje naj bi stal ta obrat Cometa, smo veliko govorili in razpravljali, ko smo sprejemali razvojni program naše krajevne skupnosti, v kateri živi približno 1200 ljudi.

Vsa prizadevanja družbenopolitičnih organizacij v kraju in občini so bila zastavljena v tem smislu, da se v prihodnje iz Stranic ne bi vozilo na delo v Slovenske Konjice okoli 300 ljudi in več kot 50 v Celje, kajti to zahteva od slehernega delavca še posebne napore. Poskrbeti, da bodo imeli ljudje delo v domačem kraju, je bilo osnovno vodilo samoupravnih in političnih struktur, na čelu z osnovno organizacijo ZK v naši krajevni skupnosti.

Vprašujete, kako smo prišli do te sporne lokacije?

V našem razvojnem programu smo se opredelili za gospodarski razvoj. Znano je, da je na območju krajevne skupnosti Stranice veliko zalogo dolomitnega peska. Po več sestankih družbenopolitičnih organizacij je prišlo do enotnega predloga tudi v krajevni skupnosti, da bi dali v skladu z razvojnimi programom privolitev za gradnjo obrata za predelavo dolomita, saj je bila odločitev sprejeta po široko zastavljenem demokratičnem postopku, kjer je zboru občanov prisostvovalo kar 128 krajanov in kjer so bili navzoči tudi predstavniki Cometa, Ingrada in Uniorja. Na sestanku z zaselki (med nje sodi tudi Greben, op. pisca) pa je prevladovalo vprašanje, kaj bo s spomeniki, če bo tu stal obrat za predelavo dolomita?!«

Tudi borci za postavitev mlevnice dolomita

Comet je tudi v tem in v vseh omenjenih in neomenjenih primerih ravnal

So med Stranice in Frankolovim

tako kot velevajo predpisi, ko je prosil občinski odbor ZZB NOV iz Slovenskih Konjic, ki med drugimi 21. spominskimi obeležji skrbi tudi za tega v Stranicah, če dovoli postavitev obrata za mletje dolomita. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je bil Comet vedno pripravljen sodelovati v sleherni akciji, kadar so bila na vrsti vprašanja o vzdrževanju teh spominskih obeležij. Denar, plačilo za tovrstne storitve, je bil vedno drugotnega pomena. Tudi sedaj so pripravljeni vložiti veliko denarja, da bi sedanje grobišče na Stranicah preuredili v lep in sodobno urejen spominski park. Predvideni bližnji obrat naj ne bi imel nikakršnih negativnih vplivov na okolico tega spominskega parka.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV v Slovenskih Konjicah je o tem vprašanju razpravljalo na seji, ki je bila 29. januarja letos, kjer so sprejeli sklep, da se strinjajo s postavitvijo mlevnice dolomita in odprtjem kamnoloma na predvideni lokaciji v neposredni bližini grobov 100 talcev na Stranicah, seveda v skladu z veljavnimi tehničnimi predpisi.

S tem sklepom je soglašal tudi koordinacijski odbor za razvijanje tradicij NOB pri občinski konferenci SZDL Slovenske Konjice.

V nedeljo, 18. marca letos pa se je na sestanku krajevne organizacije ZB na Stranicah zbralo kar 33 članov od 50, kolikor jih šteje ta organizacija. Iz sklepa te seje je razvidno, da ni bil nihče odločno proti postavitvi obrata Cometa v Grabnu, čeprav so tisti, ki so vodili sestanek, pričakovali več hude krvi v zvezi s to namero.

Kaj meni Zavod za spomeniško varstvo iz Celja

Na ta zavod so deževale tudi pritožbe krajanov iz zaselka Graben, kjer stoji obo spomenika stotim talcem in kjer je poleg spomenika še sleherna jablana, ki stoji, svojstven spomenik. Očitno so vsi, ki so načrtovali to gradnjo v njihovem zaselku, pozabili vprašati tudi njih za mnenje o tej postavitvi obrata.

Celjski Zavod za spomeniško varstvo, po besedah dr. Ivana Stoparja nima strokovnjakov, ki bi se ukvarjali z naravovarstvenimi deli, zato so prosili republiški zavod za spomeniško varstvo iz Ljubljane za mnenje in oceno za varstvonarave.

»Zaradi velike odmevnosti načrtovane gradnje na terenu smo postali do vsega tega bolj pozorni, je nadaljeval dr. Stopar. »Pa ne zato, da bi se spomeniška služba opredeljevala po mnenjih, ki prihajajo s terena. Dolžni smo da strokovno preverimo, če so mnenja utemeljena. Že skoraj pred mesecem dni smo si do dobra ogledali ves ta prostor in predvsem to, kaj vizuelno pomeni postavitev obrata z ozirom na bližino spomenika. Zal pa nismo upoštevali to z vidika varstva okolja, kajti kot že rečeno, za to nimamo na našem zavodu službe, niti ustreznih strokovnjakov.

Upoštevali bomo torej v polni meri mnenje strokovnjakov, ki bdijo nad varstvom okolja v Zavodu SRS za spomeniško varstvo v Ljubljani.«

Okolica spomenika naj bo neokrnjena

Okolica spomenika naj bo neokrnjena, menijo na republiškem zavodu za spomeniško varstvo v Ljubljani. Glede na spomenik NOB, skupaj z dvoredom jablan in okoljem pa ugotavljajo, da bi poseg (gradnja obrata) bistveno spremenil prostor, ki je opredeljen kot vrednota posebnega pomena, kjer je grobišče spomenik prve kategorije, kjer vladajo pogoji najstrožjega varstva. Tu gre predvsem za vizualno in čustveno obremenitev okolja, ki ga želimo ohraniti v kar najbolj avtentičnem okolju. Hkrati pa je prav to območje vredna krajinska prvina, tudi glede na pot Štirinajste, ki je v neposredni bližini prešla dolino. V celoti rečeno ima to območje kulturno, zgodovinsko, memorialno, učnovzgojno in krajinsko estetsko vrednost.

Zaradi tega in še zaradi drugih utemeljenih obrazilov, je Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo mnenja, da se grad

Stranicami in samo jablane?

nja v lokacijskem postopku preusmeri v druge kraje in da se območje spomenika ohrani v sedanjí primarni rabi s priporočilom, da se zapre tudi obstoječi kamnolom, ki je tudi v neposredni bližini spomenika na levem bregu potoka.

Namesto mirne doline ropot in prah

Slednjih dveh »dobrin« sodobnega sveta, se domačini v zaselku Graben, kjer se je pred njihovimi očmi odvijala velika tragedija upornega naroda, najbolj bojijo. V Grabnu pravijo, da želijo in zahtevajo v imenu mrtvih talcev, da njihova dolina ostane čim dlje podobna tisti dolini izpred štirin-trideset let.

Toda krajaní zaselka Graben, v katerem živi v 20 hišah okoli 100 ljudi, niso proti napredku kraja. To tudi nenehno dokazujejo s svojim delom in prispevki pri številnih akcijah na območju krajevné skupnosti Stranice, kamor sodi tudi njihov zaselek.

Mrtvi se ne morejo zoperstavljeti, živi se pa ne smejo!

Mar ni to sramotno za slehernega, ki tako misli, neodpustno za tistega, ki to govori! In te govornice, pravijo domačini v Grabnu, je slišati med delavci v Cometu v Zrečah.

»Mi pa«, poslušam pripovedovanja domačinov, »da bi bili ponosni na svoj kraj, na miren počitek stotih talcev, za katerih miren počitek smo na koncu koncev poklicani tudi mi, delovni ljudje, ki živimo v tem zaselku, v tej krajevni skupnosti, želimo sami odločati o našem kraju. To je tudi naša samoupravna pravica. Z enako pravico, kot so Straničani »nagnali« želje in zahteve Cometa, po postavitvi svojih obratov na Stranicah, lahko tudi mi o tem tako ali drugače odločamo.

Zakaj se o gradnji tega objekta nismo niti enkrat pošteno pogovorili? Pa se ob tem vprašujemo: zakaj pa nas lahko takrat, ko gre za asfaltiranje cest, gradnje šol, vzgojnovar-

stvenih zavodih, avtobusnih postaj in podobno, uspejo vedno zbrati in vprašati, koliko bo sleherni krajan prispeval. Takrat, da takrat, znajo trkati na naša čustva in našo pripravljenost, zdaj, ko gre za nas in ne samo za nas, nas nihče ne vpraša o ničemer.

O nameri, kaj namerava Comet storiti v našem kraju, dolgo nismo vedeli. Nenadoma smo videli ljudi na sosednjem hribu, ki nekaj merijo in predstavljajo nekakšne aparature. Kmalu za njimi so zabrnili stroji. So mar načela splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite zgolj samo na papirju? Nimamo mar pravice vprašati, kaj rije-te po naši zemlji?

Smo s tem, ko smo to vprašali, štorili napako? Verjetno bi morali molčati in šele potem, ko bi bil obrat zgrajen, zagnati vik in krik. Tisto obrabljeno geslo, o zvonjenju po toči pa že dolgo poznamo.

V svojem imenu in v imenu stotih mrtvih talcev predlagamo, da naša dolina, da ta naš Graben, dobi ime »Dolina stotih talcev«, da nas ne bi enkrat enačili s Frankolovim, drugič s Stranicami, tretjič z Grabnom, četr-tič z Bukovljami.

Velikokrat se tudi vprašamo, kaj morda nismo člani KS Stranice in zoper česa smo se pregrešili, da se vse namere novega obrata, ki so ga izgnali iz Stranic, ker jim prah in ropot ne ustreza, naprtili nam, ki tu v Grabnu živimo in delamo in onim, ki tu večno počivajo?!

Zakaj ne uresničujemo tisto, kar je načrtovano

V programu dela za letošnje leto je v krajevni skupnosti Stranice načrtovanih veliko nalog. Gradnja tega obrata Cometa sploh ni načrtovana. »Zakaj torej sprejemamo en program, uresničujemo pa drugega,« se vprašujejo v Grabnu?

»Ko je začel Comet razstreljevati zemljišče in se še lotil raziskovalnih del, smo v smislu družbene samozaščite in naše neinformiranosti napisali pritožbo, ki ji je sledilo okoli 50 podpisov krajanov. Za-

gotovo bi teh podpisov bilo še več,« vsaj tako so zatrjevali v Grabnu, »če se ne bi med ljudmi razširila vest, da bo, kdor se bo podpisal pod pritožbo, kaznovan od sodnika za prekrške s 1500 dinarji kazni!«

Od takrat naprej se krajaní zaselka Graben niso nikoli več sestali s predstavniki krajevné skupnosti, ki je dala skupaj z borčevsko organizacijo soglasje za gradnjo Cometovega obrata.

Ce že ni tovrstni obrat v programu del krajevné skupnosti, so v tem programu zagotovo načrtovana dela, ki naj bi bila namenjena asfaltiranju ceste skozi Graben do ribnika. Le okoli 700 metrov naj bi nekdanjo makadamsko cesto prekrival asfalt. Krajaní Grabna so prispevali svoj delež k asfaltiranju ceste v denarju, delu in materialu. Cestišče je že utrjeno, čaka samo še na asfalterje. Teh pa menda še ne bo tako kmalu, kajti iz krajevnega središča se vedno bolj glasno slišijo novice, naj to cesto asfaltirajo tisti, ki so proti obratu žreškega Cometa.

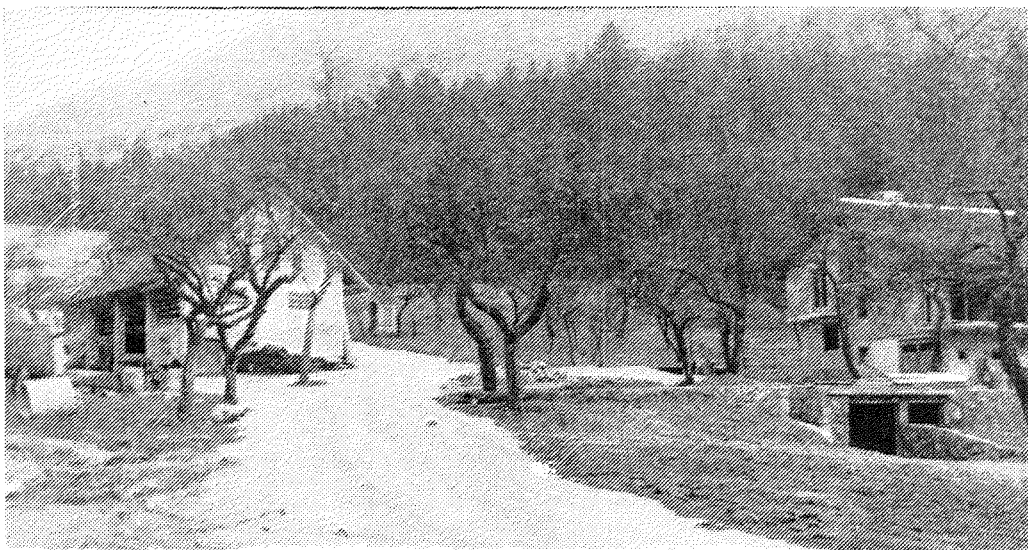
Po kritični presoji do zaključkov

Nedavni pogovor v Slovenskih Konjicah s predstavniki borcev, spomeniškega varstva in gospodarstvenikov ter predstavnikov družbenopolitičnega življenja v občini je imel med drugim tudi namen sprejeti ustrezne sklepe, o katerih naj bi se na pogovoru kritično in zavzeto ter z veliko mero natančnosti tudi pogovorili.

★

Celotna razprava je opozorila sicer na nekatere vidike gospodarske utemeljenosti gradnje Cometovega obrata v Grabnu, kakor seveda tudi na dejstva, ki govore zoper, saj je treba do spomenika prve kategorije, kot je ta na Stranicah in do pietete do mrtvih, imeti zares zvrhano mero občutka, do kje in kako oskruniti naravno prvobitnost tega okolja.

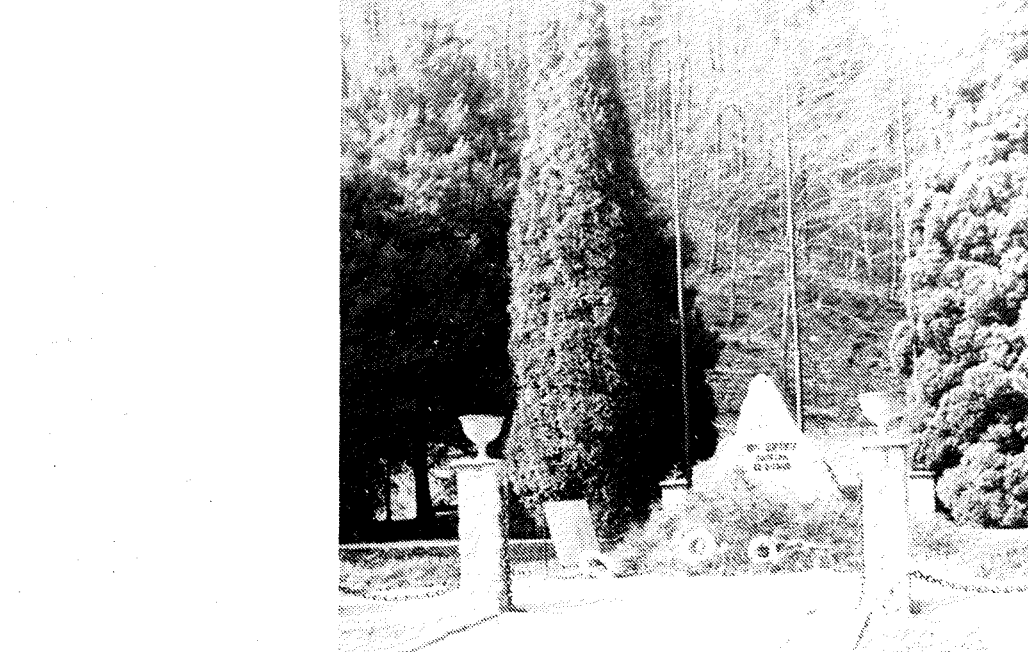
Tone Urbas

Skozi zaselek Graben vodi pot, po kateri so šli borci Štirinajste iz Konjiške gore proti Lindeku. Prav zdaj pa ta cesta in krajaní zaselka Graben težko pričakujejo obljubljeni asfaltni prevleko

Jablane so neme priče velikega akupatorjevega hudodelstva, spomenika pa velika pomnika tragedije

Le nekaj metrov za temi smrekami, dvajset ali trideset metrov desno od ceste naj bi stal obrat mlevnice dolomita žreškega Cometa

BLED

Obisk pri zavedni ženi

Aktivistke Rdečega križa z Bleda so ob dnevu žena obiskale dom dr. Janka Benedika in obdarovale oskrbovanke doma z Bleda in okolice. Med temi so tudi članice krajevné organizacije ZZB NOV. Najdlje so se zadržale pri Ivanki Saškovi. Pri svojih 74 letih je vedra in nasmejana. Na polici pri omari ima eno veliko in dve manjši fotografiji Edvarda Kardelja, vse lepo uokvirjene, zraven pa šopek teloha.

Ivanka Sašek se zanima za dogodke doma in v svetu. Novica o smrti Edvarda Kardelja jo je zelo prizadela, ker je umrl veliko prezgodaj. Prav ganljivo je bilo poslušati preprosto ženo, ki je govorila s tako globokim spoštovanjem o naših voditeljih.

Tovarišica Saškova je med vojno veliko pretrpela, njen mož je padel kot partizan, prav tako njena 16-letna hčerka kot kurirka. Tudi sama je veliko delala na terenu, saj ima priznano dvojno dobo pred 9. 9. 1943.

MARIJA STARE

NOVA GORICA

V smeri resolucij 8. in 11. kongresa ZKJ

Sredi marca so v Novi Gorici na seji delegatov občinske konference Zveze rezervnih vojaških starešin analizirali izvajanje programa strokovne vzgoje RVS v letu 1978 in sprejeli poročilo o izvršitvi programa dela, poročilo odbora za kontrolo materialno-finančnega poslovanja ter sklepe za nadaljnje delo občinske organizacije.

Predsednik občinske konference ZRVS Marino Bastiančič je opisal notranjo in zunanjo politično situacijo, ki narekuje potrebno po dobri organiziranosti splošne ljudske obrambe, varnosti in družbene samozasčite, v katero so vključene vse obrambne strukture v družbenopolitični skupnosti.

Poročilo je prikazalo lanskoletno delo ZRVS in pojasnilo njihovo vlogo. Delegati so si lahko ogledali tudi družbena priznanja, ki jih je ta organizacija prejela v preteklem obdobju za svojo uspešno dejavnost, in sicer: mala plaketa JLA, zlata plaketa ZRVS Jugoslavije, pismeno priznanje tabornikov, planincev, strelcev in brigadirjev, pokali, strokovna literatura, revije in drugi espoti.

Organizacija je tudi uspešno sodelovala s pripadniki JLA, občinskim štabom teritorialnih enot, svetom za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozasčito, oddelkom za ljudsko obrambo in društvu, ki so pomembna za SLO.

V preteklem izobraževalnem letu je bilo 100 predavanj. V maju in juniju je 99,3 odstotkov rezervnih starešin opravilo strokovni izpit.

Na medobčinskem tekmovanju starešin v Ilirski Bistrici je sodelovalo 11 primorskih občin. Ekipa novogoriške organizacije so dosegle prvo mesto. Republiškega tekmovanja RVS v taktično orientacijskem pohodu se je udeležila 6-članska ekipa novogoriške organizacije ZRVS in ZSMS. Med 59 ekipami je zasedla 5. mesto. Medregijskega tekmovanja RVS v streljanju, kegljanju, plavanju in šahu na Reki se je udeležilo 18 članov ekipe, ki si je priborila 1. mesto v kegljanju.

Zveznega zbora ZRVS v Suhi krajini in zaključne slovesnosti proslave ustanovitve prvih slovenskih partizanskih divizij in srečanju rezervnih starešin Jugoslavije, ki je bilo 4. julija v Dobropolju, se je udeležilo 45 rezervnih vojaških starešin novogoriške občine. Proslave v počastitev dneva JLA so bile v Medani, Kanalu, Novi Gorici, Šempetru, Šempasu, Mirnu, Desklah, Renčah in Čepovanu. Napredovalo je v višji čin 190 rezervnih vojaških starešin.

V bodoče bodo sprejete načrte dela – na podlagi smernic iz resolucij 8. in 11. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije – v celoti uresničili.

MILE GOJKOVIČ

TRBOVLJE

Skupščina občine Trbovlje dobila visoko priznanje

Skupščini občine Trbovlje so pred nedavnim izročili plaketo Centra za civilno zaščito zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, kot priznanje za njeno dolgoletno sodelovanje s šolskim centrom OZ v Zemunu, ki ga je potrdil vrhovni komandant oboroženih sil SFRJ maršal Josip Broz Tito ob lanskem dnevu JLA.

To visoko priznanje je v imenu ZSLO predsedniku SO Trbovlje izročil predstavnik centra za CZ polkovnik Stevo Ciganović, ki je ob tej priliki poudaril dosežene uspehe občinskega štaba in enot CZ v Trbovljah na področju SLO in obrambnih priprav.

RUDI MATKO

KRANJ

Skrb za borce

Gorenjska ima 120 počitniških postelj za borce NOV, in sicer 80 v Novigradu ter 40 ležišč za višinska letovanja na Vodiški planini. Cena znaša od 114 do 170 dinarjev za člana in svojce (odvisno od sezone in ugodnosti). Za otroke različnih starosti so ustaljeni popusti. V 10-dnevnih izmenah se lahko zvrsti v teh dveh letoviščih več kot 1500 ljudi.

Za obnovo teh objektov so gorenjske občine z organizacijami ZZB zbrale zadnja leta 474.000 dinarjev. Za preureditvena dela v Novigradu so porabili 154.987 dinarjev. Od 80 ima največ rezervacij ZZB Kranj, in sicer 40 postelj, občini Jesenice in Radovljica po 12 in Trzič ter Škofja Loka po 8 postelj. Po številu rezervacij so občine tudi prispevale za obnovo in vzdrževalna dela v počitniškem domu na Vodiški planini. Tam so lani porabili 320.000 dinarjev.

Na seji občinskega odbora ZZB NOV Kranj v marcu so v letošnji program dela podobno kot lani vključili sklop vprašanj o skrbi za borce. Veliko pozornosti je namenjeno reševanju njihovih zdravstvenih, socialnih, družabnih in rekreacijskih vprašanj. Vse krajevine in občinske organizacije sprejemajo in zbirajo interese za letovanja v zgoraj omenjenih počitniških domovih.

KAREL MAKUC

NOVA GORICA

Kurirčkova pošta

V soboto je iz petih slovenskih krajev: Kamnika, Knežca pri Rogaški Slatini, Gradnika pri Semiču, Katarine nad Branikom in Raven na Koroškem krenila na pot letošnja, že 17. Kurirčkova pošta s čestitkami vseh slovenskih pionirjev tovarišu Titu za 87. rojstni dan. Letošnja Kurirčkova pošta pa je namenjena še dvema obletnicama in sicer 60-letnici ZKJ in 60-letnici SKOJ.

Torbico bodo nosili pionirji po vseh slovenskih občinah, hodili bodo po nekdanjih kurirskih poteh, obiskali vrsto spomenikov NOB, vojašnic in karavel. Na osrednjo slovesnost, ki bo v Ljubljani, pa jo bodo mladi prinesli 19. maja. Za tem jo bo delegacija slovenskih pionirjev odnesla svojemu ljubljensku tovarišu Titu.

Primorski del Kurirčkove pošte je krenil iz zaselka Katarina nad Branikom, kjer je bila v vaški cerkvi 4. in 5. decembra 1942 prva pokrajinska konferenca KPJ za Primorsko. Med udeleženci je bilo tudi pet poznejših narodnih herojev, med drugim tudi dr. Aleš Bebler. Slavnostni govornik ob začetku primorske kurirčkove pošte je bil organizacijski sekretar občinske konference ZKS Nova Gorica Stojan Fakin, ki je govoril o pomenu prenašanja revolucionarnih tradicij NOB na mlajše rodove. Ob tej priložnosti so pripravili tudi bogat kulturni program, v katerem so nastopali pionirji iz Šempasa, Branika in Dornberka, moški pevski zbor iz Branika in godba na pihala iz Vogerskega.

Po novogoriški občini bodo pionirji skupaj s torbico in njeno vsebino prehodili 178 km, obiskali 42 spomenikov NOB in 7 karavel. Med drugim pa se bodo povzpeli tudi na legendarni Sabotin.

J. ALIČ

Osrednja slovesnost ob začetku primorskega dela Kurirčkove pošte je bil na Katarini nad Branikom. (Foto: J. Alič)

MARIBOR

V sodelovanju so uspehi

Po molku v počastitev heroja revolucije Edvarda Kardelja so člani krajevné organizacije ZZB NOV Tone Čufar v Mariboru na letni konferenci marca letos obširno razpravljali o doseženih uspehih v minulem letu in sprejeli načrt za nadaljnje delo.

V organizacijo je včlanjenih 79 članov s povprečno starostno dobo 64 let. Na območju organizacije je tudi Dom upokojencev Danice Vogrinec, v katerem živi 21 članov ZB s povprečno starostno dobo 76 let.

Kljub zdravstvenim in drugim tegobam, ki tarejo člane, so le-ti še močno družbenopolitično aktivni. Izraženo je bilo polno priznanje tovarišem in tovarišicam, ki so lani, po preoblikovanju KS A. Majerič ozko sodelovali z mlajšimi tovariši – krajevnimi političnimi delavci pri osnovanju nove KS Tone Čufar. Borčevska organizacija je sodelovala z ostalimi štirimi KO ZZB, osnovanimi istočasno na območju nekdanje KS A. Majerič. Skupne akcije so se nanašale zlasti na delo z mladino. Delo z obema šolama je bilo zadovoljivo; člani zgodovinskega krožka osnovne šole D. Kobal so po pogovoru z aktivisti, ki so med NOB delovali na Pobrežju, zbrali zgodovinsko gradivo in tekmovali v Velenju na temo »Moj rojstni kraj v NOB – 1943. leta«.

Borčevska organizacija Tone Čufar je pokrovitelj Sklada bratov Ribar v osnovni šoli Tone Čufar. Podpira ga moralno in materialno.

Skupaj z ostalimi borčevskimi organizacijami razvijajo družabno življenje med člani in prirejajo izlete na prizorišča NOB. Lani so obiskali bolnišnico Franja.

Delu z izvenšolsko mladino želijo v bodoče nameniti še več pozornosti, prav tako mladim tabornikom odreda A. Majerič. V pomoč jim bo Muzej narodne osvoboditve v Mariboru.

Organizacija ima težave s finančnimi sredstvi. Kljub temu pa je organizacija s humanim stikom s članstvom naredila vse, kar je bilo mogoče in še posebej namenila vso pozornost bolnim in starejšim članom. Občinski odbor je odobril enkratne priznavalne najpotrebnejšim. Izraženo je polno priznanje in zahvala dr. Davorinu Valenti, ki tako požrtvovalno skrbi za zdravje članov v Dispanzerju za borce in hvaležnosti dr. Mariji Žndiaršičevi za skrb in pomoč, ki jo nudi članom aktiva ZB v Domu upokojencev Danice Vogrinec.

Sprožili so tudi širšo akcijo za pridobivanje naročnikov lista TV-15, borci pa naj bi posredovali svoje spomine za objavo v TV-15.

Podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor, tovariš Jože Cerkovnik je obširno spregovoril o vsem, kar je bilo storjenega, da bi se sistem borčevske varnosti podružil, in o potrebi, da se na področju SLO in DS borčevske organizacije vključijo v akcijo »Nič nas ne sme presenetiti«. V programu dela za tekoče leto je poleg ostalega poudarjeno:

– krepitev socialistične samoupravne demokracije in polna uveljavitev delegatskega sistema v novi KS Tone Čufar. V borčevski organizaciji naj bi se obravnavala tudi vprašanja, ki zadevajo vse krajeane.

– dejavnost na področju vseljidske obrambe in družbene samozasčite mora postati jedro delovanja borčevske organizacije same.

ŠKOFJA LOKA

Tekmovanje priredila lesna šola

V okviru letošnjega praznovanja 60-letnice ZKJ in SKOJ, ter 30-letnice obrambne vzgoje mladih je vodstvo lesne šole v Škofji Loki organiziralo v marcu taktično-orientacijsko tekmovanje, na katerem je sodelovalo kar 270 učencev (54 ekip) in 18 odraslih. Ekipa so tekmovale v znanju zgodovine NOB, nujenju prve pomoči, v streljanju z zračno puško, v metanju ročne bombe, v upoznavanju vojaškega pehotnega orožja, v taktiki in v orientaciji. Proga orientacijskega pohoda je potekala mimo nekaterih spomenikov NOB in je bila dolga 7500 metrov. Najboljši rezultat v orientacijskem pohodu je dosegla ekipa, ki je za pohod porabila samo 47 minut. To tekmovanje je bilo zelo uspešno organizirano po zaslugi mentorja in drugih delavcev na tej šoli. Pomoč so nudili rezervni vojaški starešine in najbolj prizadeven je bil predsednik komisije za vojaško usposabljanje in idejnopolično izobraževanje, rezervni major Ivan Harej.

Rezervni vojaški starešine so vsem šolam pripravljeni nuditi pomoč v podobnih tekmovanjih.

FRANC GALIČIČ

Vzporedno z rastjo partizanskih enot se je razvijala sanitetna služba. Brez žrtev v vojni ne gre in tudi brez ranjencev ne. Najprej je bila skrb zanje prepuščena štabom partizanskih enot, za težje ranjence pa so skrbeli po kmečkih domovih. Kmetje so jih predvsem skrivali v listju in senu, ker so pač skrbeli za njihovo varnost, mnogokrat pa je nezdravo okolje naredilo svoje. Partizanskim enotam je primanjkovalo vsega, od sanitetnega kadra in zdravil do ustrezne hrane, obutve in opreme.

Doktor Aleksander Gala-Peter je marca 1943 prišel na Primorsko kot sanitetni referent »Alpske« operativne cone. Ker so spomladi predvidevali splošno partizansko ofenzivo, je bilo nujno organizirati sanitetno službo tako na terenu kot v samih partizanskih enotah. Nastala je mreža sanitetnih postaj, ki jih je dr. Gala obiskoval in sproti izobraževal bolničarje. Sama narava je poskrbela za sicer težko dostopne, a skrite prostore. Globoke grape, strma pobočja, številni skalni previsi, votline in jame so dobrohotno nudile svojo zaščito človeku, ki je bil pripravljen za svobodo tudi umreti. Ohraniti ranjenemu partizanu golo življenje je bilo tako rekoč največ, kar se je dalo storiti.

Sanitetna postaja pod Krnom

Takih postaj je bilo od Idrije do Kanina v letu 1943, do razpada Italije, deset. Ena od druge so bile oddaljene približno noč hoda. Ena izmed njih je bila sanitetna postaja številka 7, partizanska bolnišnica v grapi pod vasjo Krn. Nastala je prve dni aprila 1943, ko so kurirji relejne postaje P-23 iskali v soških strminah, ki so nekoč že nudile zavetje puntarskim Tolmincem, skrivno mesto za ranjeno terensko delavko Olgo Mohor-Katjo in sotovariša Franca Brešana-Orla. V strmo grapo Mrzlega potoka so izkopali police in jih s spodnje strani zavarovali, da ne bi ranjeni zdrknili v globino. Trdo ležišče so prekriili z vejami in vejicami. Prvi komandir nove bolnišnice pod Krnom je postal Anton Četrtnič-Topol z Volarij, za bolničarko pa so iz čete poslali Anico Metković-Cerar, doma z Brkinov. Doktor Aleksander Gala je bolnišnico prvič obiskal maja 1944.

Seveda brez pomoči okoliških vaščanov ni šlo. Preko svojih terencev so nudili ranjencem hrano in zdravila. Celo iz Gorice je prihajal sanitetni material v Zabčje, Volarje in Dolje, kamor so ponoči prihajali ponj iz bolnišnice ali pa so ga odnašali vanjo kurirji po strugi potoka, stopajoč s kamna na kamen, da bi za seboj ne pustili sledov. O bolnišnici in o ranjenih partizanih pa niso z nikomer govorili.

Ranjenci v varstvu narave

Tam v dolini Soče, kjer se dvigajo v nebo gole pečine Krna in Kanina, kjer se vleče Matajur in se boči Kolovrat, je postala divja narava najbolj prijazno in najbolj varno zatočišče vsem tistim partizanom na Primorskem, ki so že leta 1941 pa tudi pozneje zgrabili za puške in odšli v gozdove.

li. To je bil varnostni ukrep, da ne bi prišlo do izdaje.

Posebno skrb je name njala ranjencem tovarišica Olga Gabršček s Kamnega. Hodila je v Gorico po zdravila in večkrat prinesla tudi kak priboljšek za ranjence. Skrbela je, da so bila njihova oblačila vedno čista, prala je obveze in nabavljala razne stvari, ki so jih v bolnišnici potrebovali.

Ranjencev je bilo vedno več. Precej jih je prišlo z bitke na Golobarju, pa tudi iz drugih akcij.

Dragica Braniselj-Rome iz Cerknice je bila ranjena na planini Božičici na Stolu, ko so Italijani napadli Gradnikovo brigado. V svojem opisu poti do bolnišnice pravi: »Zavezali so nam oči, nas nekajkrat zavrteli in nato

Ko se je julija vnel na Krnu boj med partizani in sovražnimi vojaki, se je bolnišnica zatekla v kaverno visoko na Batognici. Večkrat se je selila. Čim so začutili nevarnost, so se premaknili, čeprav samo za nekaj metrov. Iz votline pod skalo, malo nad Gregorčičevim slapom, je bila premeščena pod Rdeči rob, nato za štirinajst dni na prostor vzhodno od vasi Krn in končno na plaz pod Gregorčičevim slapom. Italijani so stikali za njo in večkrat so njihovi koraki v bližini zastavili dihanje skrivajočih se ranjencev. Toda odkrili jih le niso.

Kakih petdeset ranjencev je šlo skozi to bolnišnico pod Krnom. Vse je najbolj prizadela smrt partizanke Katje, ki ji tudi amputacija prestreljene stegnenice ni mogla

Pomnik sanitetni postaji številka 7 pod Krnom

dr. Aleksander Gala-Peter

Olga Mohar-Katja, ki je hudo ranjena umrla v bolnišnici pod Krnom julija 1943

Anica Metković-Cerar, bolničarka v sanitetni postaji številka 7

smo šli ob podpori spremstva nekaj časa v breg, nekaj časa v dolino. Končno so dejali: 'Tovariši, tu smo!' Odvezali so nam oči in zagledali smo veliko previsno skalo, pod katero so bile slamarice z odejami in blazinami. Za takrat pravo razkošje!«

več pomagati, pač pa je ugasnila še tisto oslabljeno iskrico življenja.

Globoko v gozdu Matajurja

V Matajurju je bila sanitetna postaja številka 8. Tudi tu je dr. Aleksander

Gala rešil več težko ranjenih. Sem je prišel z vso zdravniško opremo konec maja 1943.

Tovarišica Marija Kenda-Majda se takole spominja:

»Ob napadu na Gregorčičevo brigado na Livku, spomladi 1943, sta bila dva partizana ranjena. Tovariši so ju peljali s seboj na Mijo, toda sprevideli so, da tam ni varnega mesta za ranjence. Komandant Sorovič je zato pooblastil Jožeta Štiha-Marka naj kot domačin predlaga primerno zavetje za sanitetno postajo. Tovariša Vlado Uršič in Ignac Manfreda-Simon sta dobro poznala pobočja nad Sužidom. Izbrala sta skrito mesto v Skalcah v Matajurju in kot nalašč je bila blizu razledna točka, od koder je pogled lahko splaval po celi

po tleh pa veje in listje ter nekaj odej – to je bilo vse udobje. Toda bolj pomemben je bil občutek ranjencev, da imajo nekoga, ki skrbi zanje in jih ne bo izdal. Vse okoliške vasi: Sužid, Svino, Idrsko, Staro selo in središče Kobarid so zbirale hrano in sanitetni material. Tovariš Miha pa je znal dobro kuhati. Najbolj pogosta sta bila močnik in riž, pa tudi masla, sira, jajc in mleka ni nikoli zmanjkalo.

Pot oziroma dohod do bolnišnice je bil skriven. Italijani so nekoč prav blizu nabirali lešnike in takrat... lahko si predstavljate, kakšna napetost je vladala v bolnišnici. Za skrivnost sem vedela, ker smo imeli blizu senošet. Tako so mi zaupali spremljanje ranjencev. Največ jih je prišlo z bitke na Stolu; mislim, da

Se na večer preden so me aretirali, sem peljala dve skupini ranjencev v bolnišnico. In potem, ko sem se po kapitulaciji Italije vrnila, sem najprej vprašala po bolnišnici. Povedali so mi, da so vse ranjence razen enega, ki mu ni več pomoči, premestili v Devetakov hotel v Kobarid, ki so ga preuredili v bolnišnico. Streslo me je ob misli, da nekdo zapuščen čaka na smrt. Zato sem sklenila, da mu odnesem kosilo. Bil je trdoživ tovariš Mars s Cerkljanskega. Ko je na Stolu plezal k italijanskemu vojaku, da mu vzame orožje, mu je krogla prebila telo mimo očesa in skozi hrbet.

Kljub globoki rani me je prosil, naj mu pomagam iz mračnega prostora. Rad bi še enkrat videl sonce. S tremi vaščani smo ga spravili v senik na Vardi. Naše žene, predvsem Eliza Gorenjšček, so skrbele zanj in mož je čez nekaj dni res stopil na svetlo. Prišel je v bolnišnico v Kobarid, od tam pa potem, ko so vkorakali Nemci, v kobarško bolnišnico v drežniški šoli, kjer ga je nek zavezniški zdravnik operiral. In Mars je kmalu spet odšel med partizane.

Na Bovškem so ranjenci dobili prvo bolnišnico v prvih mesecih leta 1943. V dobro skriti in težko dostopni kaverni v Benu pod Kaninom so iz rušja pripravili zanje ležišča. Glede odeje ni bilo posebnih skrbi, saj se je blizalo poletje in s tem vedno več toplote. Tako znane bovške »čompe« (krompir) so pogosto nasitile varovance strmih skal, pa tudi skuto in sir so lahko nudile trentarske vasi. Za ranjence je od vsega začetka skrbel bolničar Alojz Kutin-Stol, ki je bil že v italijanski vojski sanitejec. Njegova naloga je bila nabava najosnovnejšega sanitetnega materiala: obvez, vate, gaze, obližev, sredstev za dezinfekcijo, tablet proti bolečinam, nekaj antitetaničnega seruma, pa še škarje, pincete in podobno. Obveze so iz domačega platna izdelovali domačini, domače žganje pa je prišlo prav pri dezinfekciji ran.

Le malo terencev je vedelo za dohod do bolnišnice. Pogreznjeni v tišino in mir so ranjenci preživljali dneve. Govorili so le šepetaje. Kurili so samo s čisto suhimi vejami ali pa so jih celo lupili, da ne bi bilo preveč dima, ki bi jih izdal.

Sanitetna postaja se je večkrat selila. Ob razpadu Italije je prišla na Plužno, kmalu samo za nekaj metrov niže, od tam v Trento in končno v Skalo v Kolovratu nad Sočo. Tu je bila sanitetna postaja številka 9 izdana.

Spominske plošče na mestih nekdanjih sanitetnih postaj obrašča mah. Včasih pride kdo, da ga odstrani in prebere napis.

Živa Drole

			
		PREBIVAL. S. EVROPS. DRŽAVE	PUSČAVA V J. AMERIKI
			VISOKA IG. KARTA
			VRANINO OGLAŠAN.
		PRITRDLN.	
		ARABSKI ŽREBEC JANEZ	FRANCOS. TERORIST. ORGANIZ.
VRSTA IGRE			ZAČETNICI SLAV. FIL. IG. NEMEG. FILMA
JUGOSLOV. FOLKLOR. SKUPINA			OSEBNI ZAJMEK
Z. IME			VODJA
			KONEC POLOTOKA
MEDNAR. SMUČAR. ZVEZA		ZAMRAČIT. SONCA	RADIUS
		DVORANA	BREZPR. LJUDSTVO
EXEMPLI CAUSA		AM. FILM O LOVU V AFRIKI	
		SUKANEC	
JEZERO V AFRIKI			IVAN MINATTI
			AVTOMOB. OZNAKA REKE
			AKADEM. KLUB IRIDIJ
NORD		FRAN. PRO. NA NAŠEM OZEMLJU	
		LITER	
JAMA V ŠPANIJI			

Na Kravjeku se je rodilo stiško okrožje

Ob 135-letnici rojstva Josipa Jurčiča

Muljava, ta majhna dolenska vasica in njeni ljudje, so prišli v našo zgodovino, saj se je tam rodil človek, ki je napisal prvi slovenski roman »Deseti brat« in prikazal, kako je treba zajeti snov in jo podati svojemu ljudstvu. To je bil pisatelj Josip Jurčič, katerega rojstna hiša je danes naš literarni muzej.

Toda ne samo, da je ta vas rojstni kraj ustvarjalnega Slovenca, ampak prav nad to vasjo, na Kravjeku, ki ga je Jurčič v tem romanu tudi opisal, se je 14. septembra 1941 rodilo stiško okrožje, ki je tod med bojem za svobodo gradilo novo, revolucionarno, iz ljudstva izhajajočo oblast malega delovnega človeka.

Mnogi tovariši, ki so za visoke ideale v boju tudi padli, so imeli pri tej ustanovitvi okrožja pred očmi vizijo bodoče ljudske oblasti, ki bo prav te revne kraje dvignila, njihove ljudi pa usposobila za upravljalce.

Težka je bila pot do tega cilja in člani okrožja so doživljali mnogo težkih dni pod italijansko okupacijo in njihovimi izdajalskimi pomočniki bele garde.

In glej čudo! Ob kapitulaciji Italije so prav člani tega okrožja v Ivančni gorici razorožili belo gardo, mnogi člani rajonskih odborov pa manjše italijanske postojanke.

Začelo se je obdobje širokega svobodnega ozemlja, na katerem je osvobodeno ljudstvo volilo svoje krajevne odbore OF kot nosilce nove demokratične oblasti. Muljava je postala sedež okrožnega odbora OF, okrožnega komiteja KP in drugih organizacij.

Ljudstvo je s svojimi odbori izvajalo oblast. Ena izmed prvih zahtev je bila resnična, prava in svobodna slovenska šola. Ustanovili so jo v Muljavi, kjer so Italijani že poleti 1942 zažgali šolo. To je bila partizanska šola v bivši trgovini Obrščakove gostilne, šola, v kateri so učili o tem, kar je ljudstvo doživljalo, o tem, zaradi česar se je slovensko ljudstvo borilo in kakšen cilj si je v tej borbi postavilo.

Še širši razmah teh velikih zamisli svobodnih ljudi je zajel Muljavčane po oktobrskem zasedanju odposlancev slovenskega

naroda v Kočevju, kjer so svobodno izvoljeni odposlanci tudi uzakonili vse te težnje borečega se ljudstva in izglasovali svobodno državnost Zedinjene Slovenije, za katero se je že njihov rojak Jurčič boril v dobi taborov.

Čeprav je jesenska ofenziva leta 1943 za kratek čas prekinila ta pričetni zanos izgradnje in je okupator skupaj z izdajalci to ali ono pridobitev uničil, je muljavsko ljudstvo takoj po ofenzivi s podvojeno silo nadaljevalo začeto delo.

Medtem se je združilo stiško in grosupeljsko okrožje in Muljava je bila zopet gostitelj okrožja in sedež njenih organov.

Šola se je nadaljevala. Še več, dobili so novega učitelja-partizana, dobili so pionirski odred in pevski zbor. Na Muljavi je bila okrožna partijska šola in prav tu se je rodila misel o prvem zborovanju vseh učiteljev okrožja, ki je bilo januarja 1944 v Stični. To je bil zgodovinski odgodek, jaiti od tam, od ljubljanske žice do Velikega Gabra in iz Suhe krajine, so se zbrali učitelji in se menili, kako bodo delali v naši šoli v novih pogojih, z novim učnim in vzgojnim smotrom. To je bilo za te kraje velikega pomena. Zborovanje učiteljev tega združenega okrožja je prišlo v zgodovino kot velik dosežek naše ljudske oblasti in svobodnih hotenj borečega se ljudstva.

Ker stoletnica rojstva Josipa Jurčiča, velikega slovenskega pisatelja in začetnika slovenskega romana, sovpada z obdobjem svobodne graditve ljudske oblasti, v kateri je imela vzgoja in izobraževanje ter kultura vidno mesto, so hoteli to zgodovinsko obletnico dostojno proslaviti in ovekovečiti.

Okrožni odbor OF Grosuplje-Stična, ki je imel takrat sedež na Muljavi, je sprejel to pobudo in takoj pričel s pripravi na veliko svobodno slovensko slavo.

Sklenili so, da na pisateljevi rojstni hiši odkrijejo spominsko ploščo, ki naj bi spominjala mlajše rodove na trenutke, ko slovenski narod kljub ogorčenju in krvavi borbi ni pozabil svojega velikega sina, ki je s svojimi deli dvigal slovensko kulturo in s tem tudi obstoj slovenskega naroda. Pisatelj in partizan Venčeslav

Winkler je napisal zgodovinski spominski verz, ki ga je kamnosek Novak iz Stične vklesal v belo marmornato ploščo:

»Za sto let, za čas, ki gre mimo
Tebi, ki kmet si iz nas in
naš sin
med bojem in delom gradimo
v pomladi tik pred svobodo
v spomin.«
OF slovenskega naroda.

Ploščo je 4. marca 1944 ob veliki udeležbi celega okrožja, vojske, predstavnikov ljudske oblasti in mladine po svečanem govoru tovariša Venčeslava Winklerja odkril okrožni prosvetni referent, tovariš Vilko Kolar-Domen. Muljavska mladina in pionirji pa so pod vodstvom svojega partizanskega učitelja Cveta Budkoviča izvedli lep in prisrčen kulturni program s petjem in recitacijami.

Bil je res slovesen dan pred petintridesetimi leti. Muljavčani in ves slovenski narod se je sredi boja za svobodo in graditve nove ljudske oblasti odločil svojemu velikemu sinu. In glej, komaj četrta leta pozneje so kot divji Huni pridrveli na Muljavo izdajalci slovenskega naroda pod vodstvom njihovih švabskih kulturnih nosilcev in odstranili to ploščo. Odstranili so jo tisti, ki so očitali borbi slovenskega naroda za svobodo nekulturnost, in ki so govorili, da so partizani požgali Jurčičev dom. Svojo kulturo pa so pokazali tudi s tem, da so pretepali stare ljudi in razbili skromen inventar v partizanski šoli. Taki so bili tisti, ki so hodili po stopnjah svojih gospodarjev.

Danes je Muljava lep kraj, velik, njeni ljudje svobodno gradijo sebi in bodočim lepšo prihodnost. In hkrati uživajo sadove svoje borbe, trpljenja in graditve novih odnosov.

Ob letošnjem proslavljanju krajevnega praznika bodo 9. junija na Kravjeku odkrili v spomin na začetke velikih dogodkov leta 1941 spomenik, ki bo nemo govoril o naši borbi in revoluciji ter graditvi nove, svobodne oblasti delavcev in kmetov.

Vilko Kolar-Domen

paloma
sodobna higiena žepni robčki
sladkogorska

lesnina
TEMELJNA ORGANIZACIJA ZDRUŽENEGA DELA
SPLOŠNO MIZARSTVO
B.O.
GROSUPLJE, Cesta na Krko 38
Izdelujemo opremo za hotele, pisarne, šole in vzgojnovarstvene ustanove.
Vršimo razrez hlodovine za delovne organizacije in zasebnike.

TEHNIKA **IKK** TREBNJE **SINTER**
TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje
Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6-7 po MOSH lestvici
300-400 kp/cm²
upijanje vode
1-3%
ustreza JUS, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice
zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravnih rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

200 x 200 x 10 in 100 x 200 x 10 mm kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:
Dimenzije:

Nizkoleteča sovražni-kova letala so natrosila po dolenjskih hribih in dolinah, po gozdovih, cestah in strehah veliko količino nevarnega bojnega strupa. Čisto zadosti, da onemogoči varen prehod transporta s hrano in opremo, ki so jo nekaj kilometrov oddaljene enote nujno potrebovale... Kot nalašč se je razvijal položaj v prav tak zaplet, ki je narekoval nujno akcijo »abehajevcev«, specializiranih enot naše armade za obrambo pred učinki atomskega, biološkega in kemičnega orožja. »Gasilci«, kot jim zaradi velikih avto-cistern in, seveda, iz čiste nevošljivosti, pravijo kolegi iz drugih rodov vojske, sta se hitro postavili na čelo motorizirane kolone. V trenutku se je ljudstvo spremenilo iz čisto »normalnih« vojakov v podobe, ki smo jih vajeni le v znanstveno-fantastičnih filmih.

Verjetno fatnom, oblečenim v gumijaste kombinézne, obutim v visoke gumijaste škornje in povrh vsega z zaščitnimi maskami na obrazih, ni bilo ravno prijetno v so-parnem dopoldnevu. Vendar pa je bilo varno in zanesljivo, saj obleka ščiti pred vsemi mogočimi bojnimi strupi, biološkim orožjem in jedrsko radiacijo.

Kolona je bila dobro zavarovana s prav tako oblečenimi vojaki pehote-obstajala je namreč možnost vdora sovražnikovih diverzantskih skupin.

Dekontaminiranci, po domače bi jim lahko rekli tudi razkuževalci, so pogrnali cisterni. Če ne bi v kabinah sedeli ljudje, ki so se jim od vsega obraza videle samo oči, če bi na krmilih ne videli v gumo orokavičenih rok upravljalcev, če bi... Nepoučeni opazovalec bi lahko pomislil, da cisterni, ki sta dejansko podobni avtomobilom za čiščenje mestnih ulic, nimata drugega opravka, kot da z močnimi curki po suhem makadamu preprečijo, da bi kolona tovornjakov ne dvignila preveliko prahu. Toda, v rezervoarjih ni bila voda; ostro je zadišalo po posebnem razkušilustrupene molekule so se zvišale v krčih in razpadale na atome, ki nikoli več ne bodo prišli skupaj v tako nevarni povezavi. Strupeni kači je ostalo samo okrnjeno zobovje...

★

Akcija se je začela na istem mestu, kjer se je 29. oktobra leta 1941 prvič zbrala Grosupeljska četa. Nekaj sto metrov od spomenika, ki opozarja potnika na revolucionarno preteklost tega kraja, je zbegana traktoristka ustavila svoj živo rdeči »ferguson« – prizor je bil za njo dokaj nenavaden, saj se groteskne in nenavadne postave, bolj podobne nestvarnim prikaznim z nekega drugega sveta, ne sprehajajo vsak dan po dolenjskih cestah...

»Atomska bomba je padla«

Ljudje niso vedeli kaj je razdejal njihovo mesto, ulice in domove. Tisti, ki so v delčku sekunde dobesedno izginili v ognjenem peklu Hirošime in Nagasakija so vendarle imeli to srečo, da so se izognili dolgotrajni agoniji umirajočih – takrat še neznan moč radioaktivnih žarkov je razkrajala kri in meso. Ljudje niso vedeli; trpljenje je bilo zato hujše, strah še večji. Toda, ne bomo veliko zgrešili če rečemo, da danes atomsko, biološko in kemično orožje ni več nikakršen bav-bav...

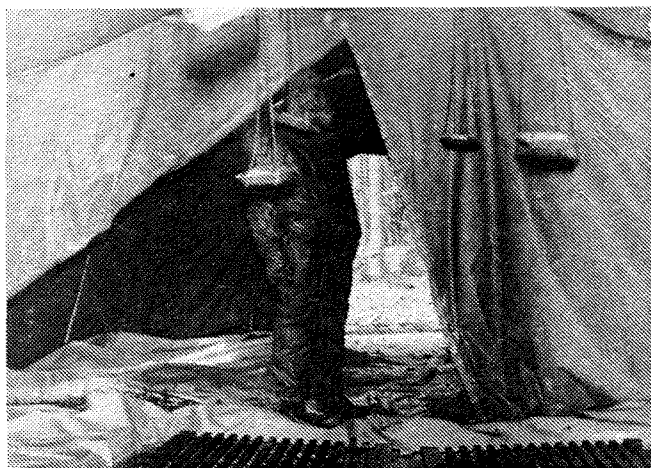
»Kaj lahko grem mimo,« je zaskrbljeno vprašala. Traktor je parkiral nekoliko vstran od ceste, pred razpadajočo se kmetijo; tudi priletna kmetica se je priključila gručici radovednežev, ki so z zanimanjem opazovali prizor.

»Vojna je, potrpite malo. Atomska bomba je padla, pa tudi strup so vrgli. Cesto je treba razkužiti in radiacijo prekontrolirati,« je obrazložil Ranko Žeželj, ki je vodil dekontaminirance.

»Koliko še šteješ,« je razumevajoče prekinila vodnika stažista gospodinja kmetije. »Naš Jože pride iz Bitole že okoli prvega maja. Dešet dni nagra dneva je dobil, je ponosno dodala.

Transport je počasi šel mimo. Za kolono je ostajala le mokra cesta in oster vonj živega apna. »Ferguson« je zavil nekam proti Grosupljam – za traktoristko je bila wvojna« končana.

Izvidniška patrolja je sporočila, da je nevarnost zastrupitve minila – detektorji so se umirili. S številnih opazovalnic, razmeščenih po vrhovih okoliških hribov, so prihajala šifirana sporočila z vremenskimi podatki – veter je bil ugoden, radioaktivni prah je neslo daleč od transporta. Vendar pa so zaščitne maske ostale na obrazih, vsaj še pol ure bo treba potrpeti v nepredušnih »pajacijh«

in visokih škornjih – dekontaminacija ljudi, orožja in tehnike je eno najbiostvenejših opravil »abehajevcev«, saj vsaka puška, vsak delček opreme, na katerem se je zadržala kapljica strupa ali radioaktivni prah, lahko

pomeni smrtno nevarnost za uporabnika.

Fantje iz enote Miodraga Tošića so hitro postavili ogromen šotor, bolje povedano veliko plateno kopalnico s številnimi tuši, ki so jih priključili na avto-cisterno z razku-

žilom. Ko so vojaki skrajno natančno in previdno »oprli« vozila in orožje, so se lotili še sebe – privoščili so si še to »raskošje«, da so se tuširali sredi dolenjskega gozda, daleč od kakršnegakoli izvira, kopalnice ali toplarne – seveda še vedno pod maskami in v »pajacijh«.

Končno so maske zletele z obrazov. Pljuča, ki so že pet ur opravljala svojo nalogo skozi goste filtre, so spet prišla do dišečega ozona. Po nekajminutnemu počitku je bila kolona spet pripravljena na odhod. Ugodno sporočilo izvidniške enote, ki je prečesala teren vse tja do Krke, je pognalo v tek močne motorje tovornjakov in terenskih vozil.

Specialna vozila enote zadolžene za nuklearno, kemično in biološko kontrolo, ali prevedeno v jezik laikov avtomobili izvidnikov, so stali parkirani med hišami na samem vходу v vasico Krka. Komandirji so študirali zemljevide – transport je treba varno in po najboljši možni poti pripeljati do cilja. Ljudstvo se je dolgočasilo, vojaki so nestrpno čakali ukazov...

★

Približno 70-letna Frančiška Zajc se ni mogla upreti skušnjavi – kaj kmalu po prihodu izvidnikov so se debela hrastova vrata na stežaj od-

prla. Če je kdo pomislil, da je bila babica preplašena, se je precej zmotil. »Saj vem da je le vaja. Takoj se vidi, da ste naši. Vi kar pridite kadar želite. Vedno ste dobrodošli,« je dejala prijazna starka. Frančiška Zajc je bila že pred vojno aktivna v naprednem delavskem gibanju. Med drugim je bila ena izmed organizatorjev sindikata tekstilnih delavcev v Kočevju; zaradi svoje dejavnosti je bila takrat zaprta. Dva brata so ustrelili fašisti, njena 82-letna sestra pa je skrbela za ranjene partizane.

»Hudo je bilo v tem kraju med vojno. Vojske je bilo kot listja in trave... V petek smo pokopali enega reveža, ki je preživel Dachau...«

Zamislila se je, in s hitrimi koraki, nenavadnimi za 70-letno žensko, odhitela v hišo. Kmalu se je vrnila. »Tole je za vas fantje. Gotovo vas zebe«. Politrška steklenica je šla iz roke v roko.

Patrulje so se razkropile po terenu, daleč naprej od transporta. Peljemo se proti Žužemberku. Na so-vražnikovem ozemlju je treba postaviti ABH – atomsko, biološko, kemično – opazovalnico. Nekje pri Muljavi srečamo enoto Milomira Dražovića. Dobro zamaskirani s svojimi premičnimi pralnicami in sušilnicami, so ob vsakem času pripravljeni sprejeti s strupi ali radijacijsko okužena oblačila v razkuževanje.

Zagradec, Žužemberk, Dobrič... zataknilo se je pri poti za Gorenji Podšumberk. Starejši kmet je pokazal pravo pot. Še enkrat se je pokazalo, da ni iz trte izvita tista »zemljevid študiraj, kmeta konsultiraj«.

Posadka patroljnega vozila je postavila opazovalnico nedaleč stran od hiše Ivane Strajnar. Na razpokanem pročelju smo brali: »1. 8. 1943 so tu padli narodni heroji Milovan Šaranović, Dragan Jevtić, Ivan Kavčič«. Šele tedaj nam je postalo razumljivo, zakaj je komandant poslal patroljo ravno v Gorenji Podšumberk. Ni šlo samo za taktično vajo na kakšnem brezimnem poligonu. S krvjo prepojena zemlja je govorila vojakom več kot knjiga, več kot najimenitnejši govornik.

Izvidniška patrolja se je hitro spremenila v opazovalnico, v malo meteorološko postajo: hitrost vetra in smer, temperatura in vlažnost zraka... In če pride do atomskega napada še prečnik radioaktivnega oblaka, širino ognjene krogle, kot točke nič in vrha radioaktivnega oblaka...

Šifrirani podatki so romali skozi eter v sprejemni center in komando. Od tod so usmerjali kolono po najboljših in najvarnejših poteh proti enotam, ki so tovor nujno potrebovale. Tovornjaki so se varno približevali svojemu cilju.

Ranko Dorotka

Pavla Pavlin

Na pokopališču v Ozeljanu smo pokopali Pavlinovo mamo. Zaradi dela z OF so leta 1942 Italijani aretirali njo in njeno družino in jih odvedli v internacijo. Po razpadu Italije se je vrnila domov in s pričetim delom nadaljevala do osvoboditve.

Franc Bačnar

Na Dobračevi pri Žireh smo pokopali tovariša Franca iz Stare vasi. Kot proletarca so ga že v stari Jugoslaviji preganjali. Več let je v siromaštvu preživel s svojo družino v Srbiji. Med NOB je bil borec 31. divizije. Po vojni se je aktivno vključil v družbenopolitično delo in bil odlikovan z ordenom zasluge za narod.

Ruda Stritar-Štiglic-Maja

Tovarišica Maja je bila od vsega začetka povezana s svojim narodom. Že leta 1941 jo najdemo v krogu somišljenikov in sodelavcev OF. Kot aktivistka OF in kurirka za tehniko je bila zelo prizadeta. Leta 1942 je postala najprej kvartna sekretarka, nato pa bataljonska sekretarka SKOJ. Fašisti so jo večkrat aretirali in zaprli, dokler je niso poslali v internacijo v taborišče Gonars. Tudi tam se ni izneverila naši veliki ideji in je vodila skojevski aktiv. Septembra istega leta je odšla k partizanom. Bila je v različnih enotah – v Bazoviški brigadi, v 9. korpusu, v glavnem štabu NOV in POJ Slovenije – in se je proti koncu udeležila pohoda v Trst, kjer je dočakala svobodo. Za svoje zasluge je dobila čin oficirja.

Tudi po vojni je bila vselej družbenopolitično aktivna, bodisi kot aktivistka na terenu, bodisi kot mentorica Društva prijateljev mladine na območju Ajdovščine. Na svojih delovnih mestih pri filmskem podjetju, na Ministrstvu za zdravstvo, na občini in nato kot svetovalka krajevne skupnosti je vedno branila napredne socialistične težnje. Njeni delovni uspehi so plod njene politične zavednosti, prizadevnosti in njenih humanih vrlin.

Marija Sluga

Novembra smo se poslovili od tovarišice Marije, rojene leta 1905. Njen mož je bil borec Vojkove brigade. Ujeli so ga in ga leta 1945 ustrelili. Od pokojnice smo se poslovili na pokopališču v Kokri. Ostala nam bo v najlepšem spominu.

Štefan Špacapan

Na pokopališču v Ozeljanu smo se poslovili od tovariša Štefana. Že s petnajstimi leti je postal pristaš OF. Skupaj z očetom so ga Italijani odvedli v internacijo. Po razpadu Italije se je vključil na goriško fronto. Pozneje je bil v Gradnikovi brigadi in do osvoboditve deloval na partizanski karavli P-11.

Maksimiljan Hmeljak

Na pokopališču v Šmarjah smo se poslovili od tovariša Maksimiljana iz Spodnje Branice. Kmalu je moral za kruhom v Trst. Italijani so ga poznali kot zavednega Slovenca. Ko je prihajal domov, je prinašal razno blago za partizane, v Trstu pa je skrbel za aktiviste in njegova hiša je bila javka, kamor so prihajale in odhajale kurirke s Krasa in Istre. Italijanska in pozneje nemška policija ga je večkrat iskala. Po osvoboditvi je deloval v Zvezi partizanov svobodnega tržaškega ozemlja in v drugih organizacijah. Slovencem doma in v zamejstvu bo ostal v lepem spominu.

Karl Jurman

Na dobovskem pokopališču smo lani pokopali tovariša Karla. Spomladi 1944 je kot mlad fant vstopil v Kozjanski odred. Z njim se je leta 1945 prebil na Hrvaško. Po demobilizaciji se je zaposlil pri podjetju Vajda v Bjelovarju.

Jožefa Jurman

Rodila se je leta 1900 v Rigoncih. Med vojno ji ni bilo lahko sami med kočevjarji. V njeni hiši so imeli sestanke aktivisti, tu so zbirali hrano in drug material za NOV. Ko je brat njenega moža Miha Jurman, ki je bil sekretar OF umrl, je skrivaj uničila vse sezname, da bi jih ne našli Nemci.

Leopold Naglič

Umrl je tovariš Leopold iz Žirov. Od leta 1943 je bil borec Vojkove brigade, pozneje pa se je vrnil domov in v strojni delal samo za potrebe naše vojske. Bil je odlikovan z redom zaslug za narod.

Franc Gerjovič

Rodil se je leta 1900 v Rigoncih. Lani smo ga pokopali na dobovskem pokopališču. Boril se je v avstroogrski vojski na italijanski fronti. Politično je bil zelo razgledan in kapitulacija jugoslovanske vojske ga ni našla nepripravljenega. Organizirano je delal s svojimi tremi brati: eden je bil borec prve Brežiške čete, drugega so na Hrvaškem obesili kot talca, tretji pa je padel na Kozjanskem.

Miha Doberšek

Lani smo jo pospremili na zadnjo pot na pokopališče v Dobovi. Doma je iz Jurkloštra. Borba za obstanek ga je zanesla v Srbijo. Leta 1943 se je vključil v NOB. Bil je v raznih enotah in opravljal razne dolžnosti. Po vojni je bil zelo aktiven član družbenopolitičnih organizacij.

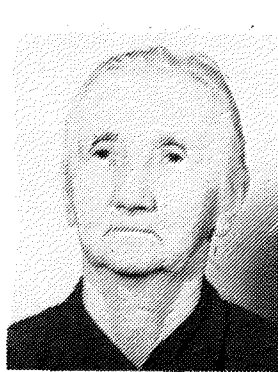
Pavle Herakovič

Na kostanjeviškem pokopališču smo decembra lani pokopali aktivista Pavleta. Že leta 1941 je začel delati za NOB. V njegovi hiši je bilo skrito orožje in ilegalna literatura, ki ga je Pavle prevažal na osvobojeno ozemlje. V njegovem hramu v goriškem predelu v Blatniku so se že v zimi 1941-42 zbirali prvi aktivisti. Ves čas je aktivno delal za NOB in tudi po vojni se je vključil v obnovo porušene domovine. Deloval je v raznih odbojih v Kostanjevici.

Milan Galič

V januarju smo pospremili na zadnjo pot na pokopališče v Sentjurju rezervnega starešino Milana Galiča, rojenega v bosanski vasi Seovci. V Beogradu se je zgodaj vključil v delavsko napredno gibanje. Postal je predan borec naše socialistične revolucije in bil v bojih dvakrat ranjen. Kmalu je napredoval v čin starejšega vodnika 1. razreda in prejel več odlikovanj. Po osvoboditvi se je vključil v obnovo porušene domovine. V JLA je bil vse do leta 1956. Potem je prišel v Sentjur, kjer je delal v raznih družbenopolitičnih organizacijah.

Ana Štefan

V Črni na Koroškem smo se za vedno poslovili od najstarejše partizanske matere Ane. V NOB je izgubila sina in oba z možem sta sodelovala s partizani. Njeno trpljenje in zvestoba narodu bo ostala borem in vojaškim invalidom v trajnem spominu.

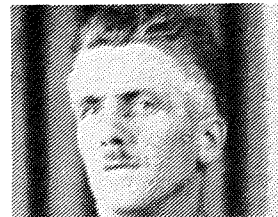
Alojz Zorn

Decembra lani smo se poslovili od tovariša Alojza. Rodil se je v Prvačini leta 1926. Po kapitulaciji Italije je vstopil v Gradnikovo brigado, kjer je bil obveščevalec, nato so ga premestili na štab 9. korpusa, kjer je bil dalje obveščevalec in kurir do konca vojne. Za zasluge v NOV je prejel štiri odlikovanja.

Milan Gale-Petek

Umrl je po kratki in hudi bolezni. Doma je bil iz Ljubljane. Med NOV je delal kot brigadni kurir 6. USB »Slavka Šlandra«. Po osvoboditvi je ostal v vojaški službi do upokojitve. Za zasluge je poleg medalj prejel še ordene OZN 3. st., OVZ s srebrnimi meči in ONA s srebrno zvezdo.

Vinko Jurkas

Tovariša Vinka smo lani pokopali na dobovskem pokopališču. Doma je iz Sel pri Dobovi. Leta 1941 ga je okupator pošiljal z družino po nemških taboriščih. Kot zaveden Slovenec se je povezal s partizani in prišel v Kozjanski odred. Po osvoboditvi se je udeleževal na družbenopolitičnem področju.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRAV

Karel Leskovec:

Vojakova usoda

Bilič, tako mu je bilo ime. Poznali smo ga v vseh brigadi. Ko je pred koncem oktobra trinštiridesetega prišel v brigado, je najprej postal mitraljezec, čez dobrega pol leta pa komandir čete v prvem bataljonu. Vedeli smo samo, da je doma iz Bosne in da je po kapitulaciji Italije stopil v našo brigado. Kaj več o tem ga ni nihče spraševal. Dvajsetega februarja petinštiridesetega leta je bil težko ranjen pri napadu na domobranske bunkerje pri Hotovljah v Poljanski dolini. Po osvoboditvi, septembra petinštiridesetega leta, ga je zaradi posledic rane vojna zdravniška komisija priznala za začasno nesposobnega za vojaško službo. Potem je odšel domov v Bosno. Od tu naprej se začne njegova trnova pot. Vse do pomladi leta 1975 nihče o njem ni vedel ničesar. Kot da ga je vzela noč, vsi sledovi za njim so bili zabrisani.

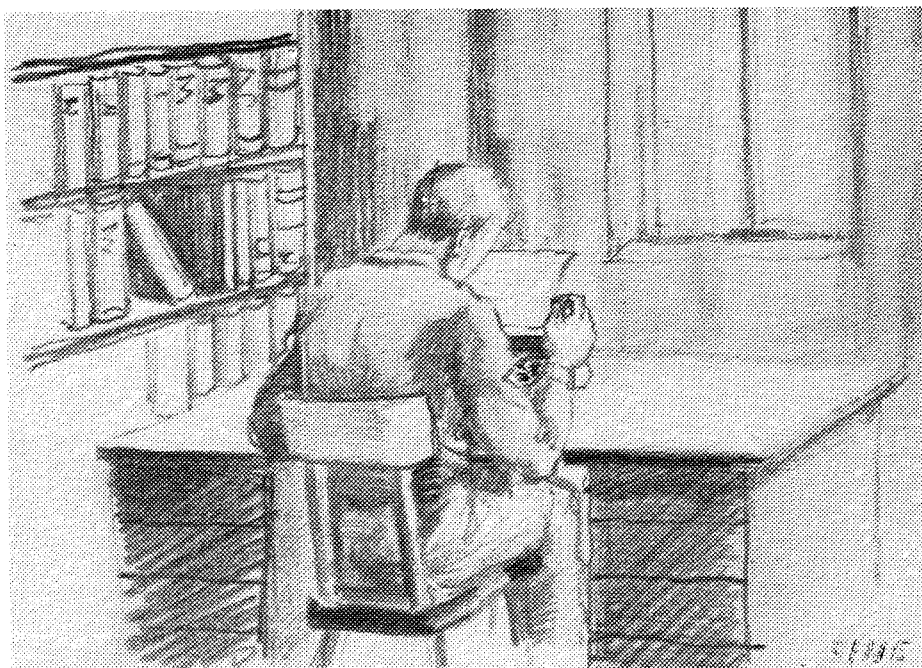
Bilo je dopoldne. Zunaj je rosilo in sivo-svinčena megla se je vlekla skoraj do tal. Sedel sem v svoji sobi in tipkal. Zazvonil telefon: »Karel, si ti?« se je na drugi strani zaslišal ženski glas. »Jaz sem Franja Bidovec. Se morda spominjaš nekega Biliča?« Ze po glasu sem spoznal in občutil, da to ime za oba veliko pomeni. »Tistega iz Bosne?« »Da, tistega!« je tako radostno spregovorila, kot da je po tolikih letih našla dobrega in nikdar pozabljenega sorodnika. »Prej bi pozabil nase kot nanj! Ali je še živ in kje je?« sem drobil, ker sem občutil, da je neke v bližini. »Tu pri meni je, in zdaj bo prišel k tebi« mi je povedala. Pred oči mi je stopil tisti živahen in vedno vesel suhljati triindvajsetletni fant. Skoraj sem pozabil, da je od takrat minilo dvaintrideset let in da je zdaj možakar že v letih, da je verjetno precej drugačen kot se ga jaz spominjam. Nato je nekdo pozvonil. Odprem vrata. Zunaj sta stala dva starejša možakarja. Niti pomislil nisem, da je lahko od njiju eden tisti Bilič, ki je bil z menoj v brigadi. Gledali smo se. Nekaj časa nihče ni spregovoril. Nato: »Jeste, vi ste komandant Prešernove.« Glas je imel enak kot takrat v brigadi. Nič se mu ni spremenil. Zdaj sem ga prepoznal. »Ja kje si, Bilič, da toliko časa nismo vedeli, ali si živ ali mrtev?« Objela sva se kot brata, ki se dolgo nista videla. Tako je bil presenečen, da nekaj časa sploh ni mogel do besede. Povesil je glavo in nekaj časa srepo skoraj nepremično gledal predse. Na drobnem, suhljatem in razbrazdanem obrazu si mu lahko kot iz knjige prebral vse tegobe, ki jih je v tem času preživel. Sele, ko smo stopili v sobo, se je toliko zbral, da mi je predstavil tovariša. Sedla

sta na kavč. Nihče ni vedel kako naj začnemo pogovor. »Ti, Bilič, najraje te bi enkrat krepko mahnil, da si dovoliš kaj takega. Mi se že ves čas po vojni sprašujemo kje si in kako bi zvedeli, kako je s teboj. Komaj sem spregovoril nekaj besed o preteklosti, sem opazil, da so se mu – od sreče, ker je spet med nami ali od tegob, ki so ga teple – solze kot deževna ploha usule po bledikastem obrazu. S težko nujno se je le izkopal iz spominov. Vse dopoldne je bilo premalo, da bi mi povedal vse; kako čudno ga je sukala usoda od takrat, ko je odšel iz naše brigade. Čeprav je preteklo že toliko let. Bilič se vedno govori slovensko.

Ko je, ves živjet v tiste čase, začel obujati spomine, sem dobil občutek, da se pri vsakem spomenu vrača – tisti živahni in odkritosrčni Bilič, ki smo ga poznali nekoč.

»Saj nisi bil v Afriki, da se ne bi mogel oglasiti naši organizaciji zveze borcev,« sem zavrtal vanj, ker se le nisem mogel pomiriti, da je moralo preteči toliko časa, da smo zvedeli kaj o njem. »Okrog leta 1970 sem pisal na glavni odbor zveze borcev v Ljubljani. Ker nisem dobil odgovora, sem mislil, da ste tudi vi tu v Sloveniji pozabili name. Šele zdaj vidim, kako zelo sem se zmotil.« »Pisal bi desetkrat, ne enkrat in prav gotovo bi ti kdo odgovoril!« »Po tistih dogodkih, ko sem prišel iz zapora in izgubil oficirski čin, se po teh stvareh niti nisem upal kaj preveč brskati.«

Poglejmo, kaj se je z njim dogajalo vse od pomladi dvainštiridesetega leta, ko so ga hrvaški domobranci z ostalimi domačini, mobilizirali v svoje vrste in do dne, ko se je po tolikih letih prvič vrnil v Slovenijo, v njegovo drugo domovino, kot on tako rad pravi. Še mesec dni ni bil pri domobrancih, že se je njegova enota znašla v Italiji. Pavelić in Mussolini sta se dogovorila, da bodo italijanski oficirji v italijanskih vojašnicah urili domobranske rekrute. Tako se je, edini od domačinov, znašel v tej enoti v Italiji. Ta enota je potem postala nekakšna baza za sprejemanje drugih rekrutskih enot, ki so pozneje prihajale v to vojaško taborišče. Že čez nekaj mesecev je Bilič, kot poslušen in discipliniran vojak, bil odrejen za kurirja pri poročniku Josipu Remilu. Doma pa je bil iz Banja Luke. Tu so se Biliču odprle oči. Moramo vedeti, da je bil Bilič vaški fant, na pol pismen, ki o politiki in o dogajanjih v svetu ni vedel ničesar drugega, kot to, da je stara država razpadla in da so Hrvatje ustanovili novo, v katero spada tudi Bosna.

Anton Kebe

17

Cerknica v prvih dneh po kapitulaciji Italije

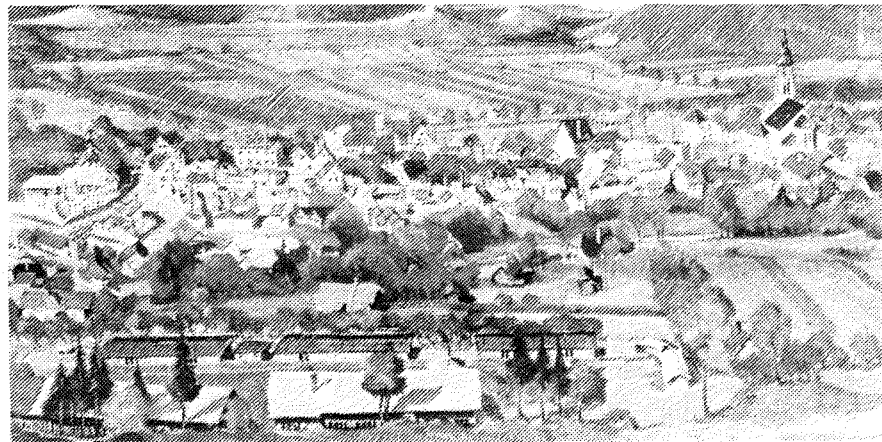
Pri napadu in pokolu je sodelovalo nekaj nad štiristo vojakov nemške vojske, ki so s hitro in nenadno akcijo uničili mnogo življenj in napravili ogromno škode.

Strahoten je bil davek za uporno cerkniško ljudstvo. Cerknica je krvavela, Cerknica je bila v plamenih, ogenj je še bolj plamenel srca ljudi in jih še bolj podžigal k boju zoper sovražnika, nasilje in krivico.

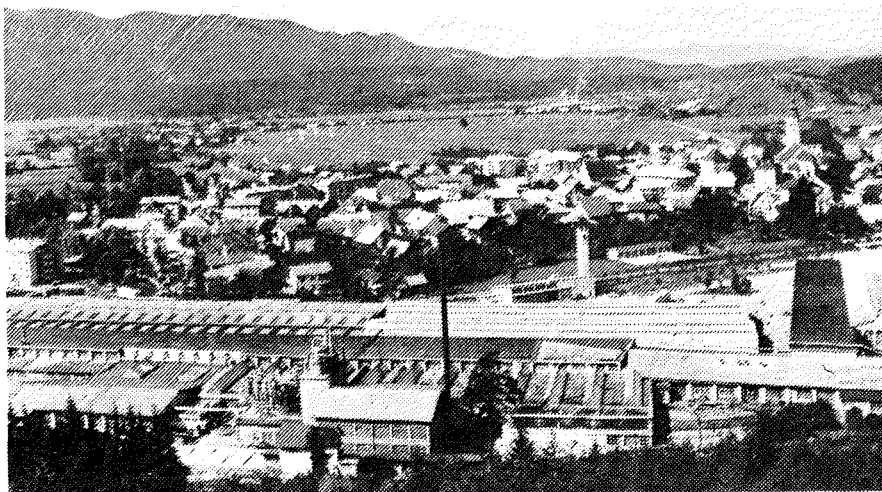
Bridko in krvavo je bilo slovo dveh slovenskih brigad. Namesto praznovanja je nastopila žalost. V požganem posojilničnem poslopju so za vedno obnemele medeninate trobente in se pomešale med zoglenelo tramovje. Zmagam je sledil poraz. Toda ne za dolgo. Vselej so za temnimi trenutki prihajali tudi svetli dnevi, ki so napolnjevali partizanska srca z optimizmom. Proč z malodušjem, naprej do končne zmage!

Poznani cerkniški prvoborec Albin Logar je 24. decembra 1943 v Notranjskem listu med drugim zapisal:

»Se se bo dvignila Cerknica v vsej svoji krasoti, mnogo lepša kot prej, ko bo na novo zgrajena. Se bo živahno na ulicah, še veselejše ko prej saj se bodo ljudje zavedali, da so si svobodo priborili sami, oni sami in nihče drug jih ni rešil izpod suženjskih okov.«

Požgana Cerknica

Sodobni industrijski izgled Cerknice

VIRI:

- Stanko Petelin: Gradnikova brigada
- Dr. Tone Ferenc: Kapitulacija Italije in NOB v Sloveniji jeseni 1943 (knjižica NOV in POS – Maribor 1967)
- Jože Janež: Notranjska v krvavi zarji
- Alfred Grobler: Spomini na vojna leta
- Miro Mohar-Brane: Preboj iz goreče Cerknice (Borec 1965 str. 250)
- Spomini slovenskega duhovnika po lanskem 8. septembru (Slovenski dom z dne 9., 16., 23. in 30. septembra 1944)
- Ivan Škarja: Pismo Albinu Logarju v letu 1956
- Profesor Tone Avsec: Informacije in dokumentacija
- Albin Logar, Ljubljana, ustni vir
- Jože Mele, Cerknica, ustni vir
- Francka Lovko (Mele), Cerknica, ustni vir
- Franc Vičič, Cerknica, ustni vir
- Jože Brence, Cerknica, ustni vir
- Jože Telič, Cerknica, ustni vir
- Milka Kranjc-Gogala, Cerknica, ustni vir
- Fanči in Janez Kranjc, Cerknica, ustni vir
- Božo Bajc, Cerknica, ustni vir
- Franc Logar, Cerknica, ustni vir
- Jože Petrič, Cerknica, ustni vir
- Vinko Turk, Vrhnika, ustni vir
- Tone Usenik, Dolenja vas, ustni vir
- Jože Žnidaršič (Mešatov), Dolenja vas, ustni vir

Konec

STANKA RADIČ, 8. razred

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI

Piše: Silvo Teršek

Pomenek z nekdanjim obveščevalcem

Valentin Nadižar-Edi

Zadihan je, kakor kovaški meh. Med vrati pogleda na uro in reče: »Potem sem, a točen!« Pravili so mi, da je nekdanji hodil po berglah, da je bil v gorenjskih hribih nekajkrat zmrznjen in da se je preselil v Portorož bolj zaradi zdravljenja kot veselja do morja.

Mislil, da sem mu pozabil ponuditi skodelico kave zgolj po naključju, čeprav je res, da sva oba Gorenjca. On je doma iz Žirovnice. Rekel je: »Bil sem sosed Franca Svetine.« To pa je tudi vse, kar je povedal o svoji vroči mladosti. Neposredno po okupaciji je bilo, ko mu je Franc naročil, naj gre po gostilnah. Pa ne, da bi silil petnajstletnega fantiča k pijaci; naročil mu je zbirati vesti o razpoloženju ljudi.

In sva sprožila klepet. O odporniškem gibanju, ki je vrelo med jeseniškimi železarji, sva govorila, o aktivistih, ki so bili odpeljani v Begunje, ki so padli pod streli, še preden se je vstaja na tem koncu Slovenije prav razplamela.

Edi? »Med mladimi fanti, ki so jih Nemci mobilizirali za svojo vojsko, sem se znašel tudi jaz. Odpeljali so me 120 kilometrov severno od Berlina; toda samo za dva meseca. Junija v letu 1943 sem bil že med partizani. Z očetovo pomočjo, ponarejenimi dokumenti in predvsem z lažjo, da bom obiskal sorodnike v Beljaku, sem prišel čez Karavanke. V Breznici, kjer se je rodila moja mati, sem ostal, dokler mi Rebolova mati ni omogočila pot med naše fante. Njen sin Jože Rebol-Planinc je bil komandir minerskega voda Grintavec. Tistega dne je prišel iz Selške doline z Jakom Dornikom. Jaka je bil doma na Bledu. Veliko bi ti lahko povedal o njem, o mojem prijatelju, ki mi je v Strazišču na rokah umrl.«

Zdaj opisuje pot iz Roden čez Savo pa do Hrastnika, kjer je imel minerski vod Grintavec svoje taborišče. Presneto dolga pot, ob vznožju sv. Jošta tudi vroča. Jože in Jaka sta mimogrede napadla čuvajnico in naredila preplah. »Jaz pa ... razmišljal sem, kako me bodo sprejeli partizani. Sprejeli so me tovariško.«

December v letu 1943

se je iztekal, ko so odšli na Gorenjsko. Planinc je odločil, da bosta tam Verglesov Marti in Edi obveščevalca. Minerski vod je bil nekakšna srž druge čete Gorenjskega odreda, ki je bila poslana pod Stol.

»Vražje trd teren je bil to,« se spominja Edi. Ves čas smo bili v pripravljenosti. Spominjam se, da na Zelenici niti šotorov nismo postavljali. Spali smo na smrečju v globokem snegu.

Potlej je bilo treba v dolino na poizvedovanje in iskanje zvez. Marko (Verglesov) je prevzel območje od Javornika proti Ratečam, jaz pa levi breg Save do Potoka do Tržiča. Marka so v neki vasi pod Javornikom kmalu opazili, obvestili nemško policijo in ... Izgubil sem dobrega tovariša.

Sam sem si našel v Žirovnici pri Znidarkovi hiši varno zatočišče. Precej uspešno sem zbiral podatke o okupatorski vojski na tem območju. Okrog sem hodil v nekakšni lovski obleki. Februarja ali marca 1944 je bilo, ko so me odkrili – pa ne Nemci. Toda v roke jim nisem prišel.«

Zdaj niza Edi dogodke, jim dodaja pojasnila in zagotovilo, da jih bo nekoč podrobneje opisal. Recimo tistega iz Vrbe, ki sta povezana z lastnikoma gostilne in izdajo, ob čemer omeni tudi smrt Franca Svetine. Ali pa vlogo Talarja, ki je v letu 1944 opravljal, skupaj z Edijem, obveščevalne dolžnosti. Edi pravi, da v

Talarja od vsega začetka ni imel popolnega zaupanja. Nekoč je recimo prišel gostilničar k Volkovim v Žirovnico obvestilo o nameravani nemški hajki. To vest naj bi s Talarjem prenesla v enoto. Edi pa je zaslutil ukano. Slutnja je bila toliko večja, ko je Talar sredi belega dne na poti v goro, ustrelil s pištolo. Edi je sklenil spremeniti dogovorjeno pot. In na ta način se je rešil nemške zasede.

Hočem postaviti vprašanje o dnevih, ki jih je Edi preživel v oficirski šoli devetega korpusa pa spet smukneva v obveščevalne vode. Iz drobnih spominov, ki so vezani na nepozabne tovariše – soborce zaznam, da je bil v Kokrškem odredu obveščevalni oficir, nekaj časa celo vodja obveščevalne službe odreda. Kasneje, da je bil določen za šefa obveščevalnega centra »Triglav« pod Stolum ...

»Včasih se vprašam: Edi, kaj bi bilo, če bi ti vzeli tisti del osebnega ponosa, ki je vezan na partizansčino! Bil bi prazen, osiromašen. Toda to je vendar neumno vprašanje. Malo jih je borcev, ki se ne bi potrjevali tudi ves čas po vojni. Zdi pa se, da se danes ne znamo ali nočemo več tako razdajati, žrtvovati, potrjevati. Razburim se, kadar vidim, da se ne upošteva mnenj preprostih ljudi samo zaradi tega, ker niso na ustrezno visokem položaju.

Sicer pa, če si za to, te povabim na kavo. Ob njej bova lahko še marsikatero rekla!«

Del minerskega voda »Grintove«, fotografiran leta 1943 v Hrastniku nad Škofjo Loko. Drugi z leve, brez kape, je Valentin Nadižar-Edi.

V spomin Edvardu Kardelju-Krištofu

Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, na seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 22. marca 1979.

Počastimo najprej vsi, tukaj zbrani, še enkrat spomin velikana naše revolucije, soborca, aktivista, tovariša, genialnega teoretika in ljudskega tribuna Edvarda Kardelja-Krištofa.

Čeprav je minilo že nekaj tednov, odkar smo ga pospremili na zadnji poti h grobnici herojev, nas kar naprej spremlja občutek, kakor da njegova smrt ni resnica. Med vsakdanje razgovore na široko vpletamo spomine nanj in oživljamo izjemne misli iz njegovega izročila. V našo zavest je vdrl z močjo, ki ji ni para. Preobrazil je način našega razmišljanja, ga oplemenitil in usmerjal pota ukrepanja.

Bil je izjemen človek.

Pogumno in brez ovinkov se je posvečal bistvenim življenjskim vprašanjem človeštva in se neutrudno vedno znova loteval temeljnih problemov našega bivanja in našega razvoja. Z neizčrpno energijo se je ves čas svojega delovnega veka loteval vsega, kar je morečega in bridkega na poti sreči človeka.

Na katerih toriščih ljudske misli, dela in življenja vse ni netil plamen svojega navdih. Dano mu je bilo, da je zaradi svojih globokih ljudskih korenin in izjemnega teoretičnega znanja videl jasen in nepogrešljiv odgovor na nešteto vprašanj sedanjosti in prihodnosti in da se je za uresničenje teh odgovorov tudi žilavo boril. Pravica in resnica sta mu bili glavni življenjski vodili.

Zveza združenj borcev je z njim izgubila zvestega člana, voditelja in pokrovitelja.

Naša organizacija mu je bila posebej pri srcu. Nedolgo pred smrtjo, ko smo ga obiskali, nam je svetoval, naj zvesto vključujemo zvezo borcev v vse politično gibanje družbe. »Zveza borcev,« je dejal, »mora imeti svoja stališča o vsakem bistvenem vprašanju našega razvoja, zato, ker je resna politična sila, z izrednim ugledom in pomembnim steber trdnosti našega sistema. Če se ne boste vključevali v osnovna politična vprašanja razvoja,« nam je rekel, »boste nujno izgubili stik z mladimi generacijami in postali boste le še veteranska organizacija, obrnjena samo vase in zaposlena s svojimi lastnimi specifičnimi nalogami.«

Kakor se je tovariš Krištof ves čas gibal med širokimi horizonti jugoslovanskega in svetovnega boja delavskega razreda, za mir in svobodo, za dostojanstvo človeka, da bi vzravnal delal, mislil in upravljal sebe in družbo, da bi pravično delil sadove svojega truda, je vendarle vseskozi s tenkim poslušom spremljal tudi Slovenijo in njen razvoj v dobrem in hudem. Vztrajno je pomagal premagovati težave vsak čas, pa tudi odločno je dvignil svoj glas, če je bilo treba. Zlasti neizprosno je bil takrat, ko so nekateri krivi preroki v svojem častihlepju in častiljubju razširjali dvomljive ideje o naši prihodnosti in branili sumljiva pota, ki bi nas pripeljala v brezizhodne zagate.

Bil je genialen človek, v katerem se je utelesilo vse, kar smo premogli doslej najboljšega.

Vse, kar hoče dobro in hoče naprej, bo moralo iskati napotka v neizmenih zakladnicah Krištofove teoretične misli, ki ne bo nikoli umrla, ki bo večno živa.

Zato se oklenimo njegovih idej in jih dosledno uresničujmo.

Tako bomo najbolj zvesto častili spomin človeka, ki je bil največji, kar jih premore naša slovenska sedanjost in preteklost.

Slava tovarišu Kardelju!

Pozdravi Titu hite skozi tisoče rok

Izpred peči, ki je izlila svojo talino, so – v soboto, 25. marca 1979 – jekleno štafeto palico prvi ponesli šestindvajsetletni železarji Jože Jurak, Maks Kragelnik in Vinko Kranjc. Pri izhodu iz železarne je štafeta palica zapustila roke livarjev. Na kilometer in pol dolgi poti do športnega parka so jo nosili pionirji, taborniki, vojaki, delavci, brigadirji, mladinci in predstavniki teritorialne obrambe. Na slavnostno tribuno pa jo je ponesla sedemnajstletna gimnazijka Alenka Kolmanič.

Delo – 26. marca 1979

Delavec – zmagovalec

Iz Čuprije je prišla vest za prve strani časnikov: delovni ljudje »Minela« v tem pomoravskem mestu si niso prizanašali – tedne so delali podnevi in ponoči, brez odmora, da bi čim prej izročili metalne stebre za poškodovane daljnovode. In dosegli so rekorde, ki jih ne beležijo in registrirajo v teh ali onih knjigah kot, na primer, delajo športniki. Ostaja le spomin na še en delovni uspeh, na še en polet našega delovnega človeka, podobnega mnogim, ki so prišli do časnikarskih stolpcev – oziroma še pogostejše ostajajo v tovarniških krogih.

Ko so začeli to delovno ofenzivo, v »Minelu« nihče ni pomislil na bolehanje, na nekatera »nerešena vprašanja v delitvi«, še manj, koliko jim bo to prineslo petindvajsetega v mesecu, ko prejemale osebni dohodek. Prvo in osnovno vodilo je bilo: električna energija, ki mora steči od prelepega Đerdapa do potrošnika in tako obvladati skoraj tragične posledice neurja, ki je uničil tako važno gospodarsko arterijo kot je daljnovod.

A na vse to smo običajno pripravljene preprosto reči: »To zmore samo naš človek!«

BORBA – 25. marca 1979

Polne šole dijakov

Od 1,4 milijona prebivalcev, kolikor jih ima sedaj Kosovo, jih je več kot 400 tisoč v šolskih klopih: več kot 300 tisoč v osnovnih šolah, okoli 70 tisoč v srednjih in več kot 30 tisoč na fakultetah.

To pomeni, da vsak zaposleni na Kosovu šola skoraj tri učence.

Na Kosovu ne zanikajo, da je tolikšno število šolarjev drago in da to zelo obremenjuje gospodarstvo, a hkrati, da ne gre drugače: »Razvoj lahko prinese samo znanje tega pa nam je primanjkovalo. Razen tega bo tolikšno število šolanih mladih ljudi prispevalo k hitrejši spremembi skupnega stanja.«

Nadloga je le v tem, ker morajo mladi šolani ljudje – dalj kot v drugih sredinah – čakati na delo.

NIN – 4. marca 1979